७. परियोजनाकार्यम्

अ. महनीयानां (समाजसेवकानां) नामानि सङ्कलन्तु। तेषाम् उत्तमानि कार्याणि भित्तिपत्रिकायां लिखित्वा आनयन्तु।

८. प्रशंसा

रविः - सीते! किमर्थं स्ववस्त्राणि स्यूते स्थापयति? ग्रामान्तरं गच्छति किम्?

सीता - न। एतानि वस्त्राणि लघूनि अभवन्। धर्तुं न शक्यन्ते।

रविः - परन्तु एतानि नूतनानि इव दृश्यन्ते।

सीता - अतः एव पार्श्ववीथ्यां निर्धनेभ्यः दातुं गच्छन्ती अस्मि।

रविः - बहु उत्तमम्। मम वस्त्राण्यपि तेभ्यः दातुम् इच्छामि। तिष्ठतु, अहमपि आगच्छामि।

सीता - उत्तमम्।

(प्रियबालाः भवन्तः एतादृशानि वस्त्राणि किं कुर्वन्ति?)

स्वीयमूल्याङ्कनम्

	आम्	न	किञ्चित्
१. गीतं सरागभावं गातुं शक्नोमि ।			
२. लोकसेवनार्थं किं करणीयमिति वक्तुं शक्नोमि।			
३. सप्तसेवाकार्याणि लेखितुं शक्नोमि ।			
४. सूचनानुसारं सम्भाषणं लेखितुं शक्नोमि।			

SCERT TELANGANA

तृतीयभागः

अष्टमः पाठः

८. नाडीजङ्घः

चित्रं पश्यन्तु, चिन्तयन्तु, वदन्तु।

१. चित्रं दृष्ट्वा कथां वदन्तु?
२. कृषकः केन भावेन सर्पं रक्षति?
३. सर्पः किं न स्मरति?

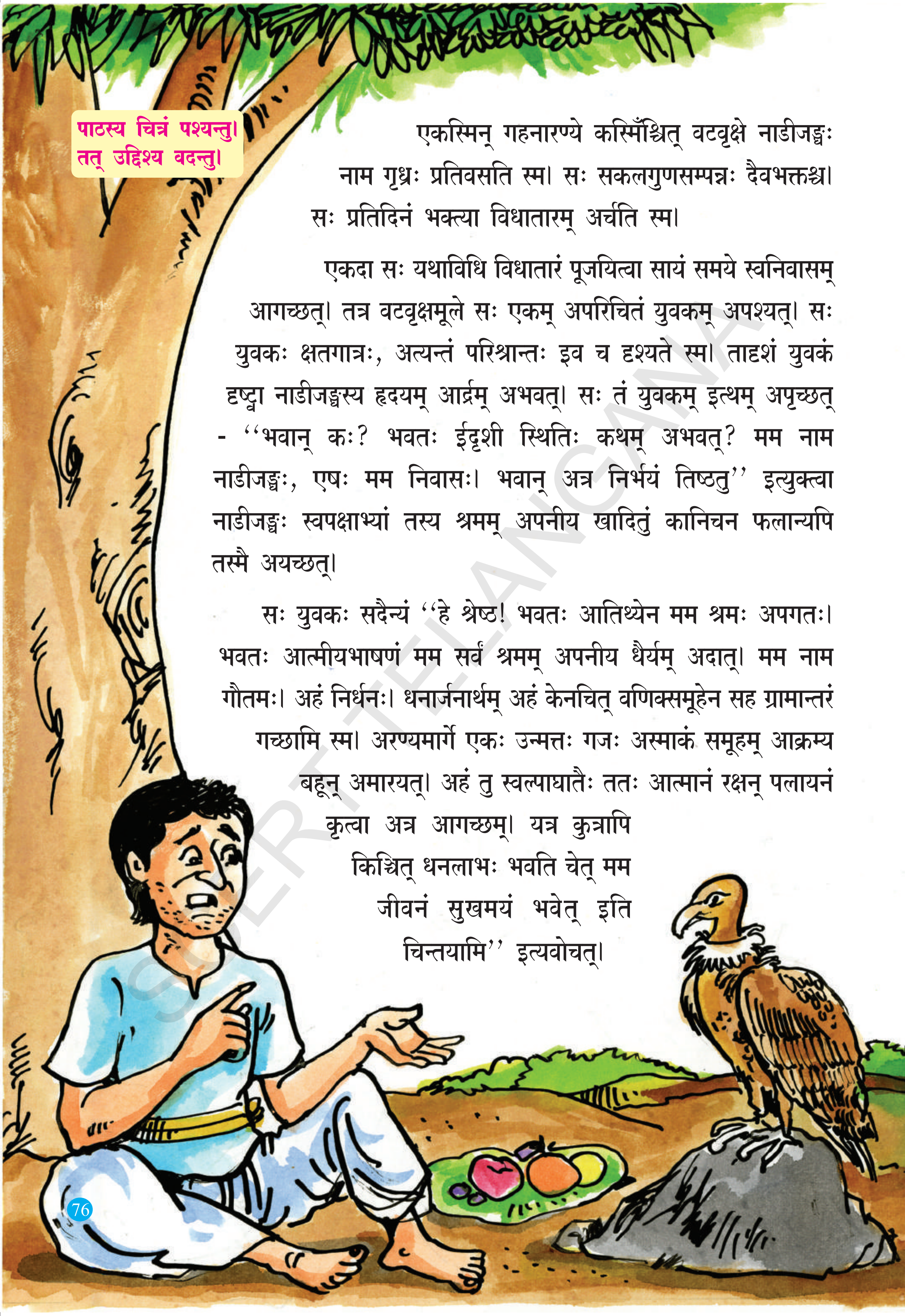

पाठस्य चित्रं पश्यन्तु। तत् उद्दिश्य वदन्तु।

एकस्मिन् गहनारण्ये कस्मिँश्चित् वटवृक्षे नाडीजङ्घः नाम गृध्रः प्रतिवसति स्म। सः सकलगुणसम्पन्नः दैवभक्तश्च। सः प्रतिदिनं भक्त्या विधातारम् अर्चति स्म।

एकदा सः यथाविधि विधातारं पूजयित्वा सायं समये स्वनिवासम् आगच्छत्। तत्र वटवृक्षमूले सः एकम् अपरिचितं युवकम् अपश्यत्। सः युवकः क्षतगात्रः, अत्यन्तं परिश्रान्तः इव च दृश्यते स्म। तादृशं युवकं दृष्ट्वा नाडीजङ्घस्य हृदयम् आर्द्रम् अभवत्। सः तं युवकम् इत्थम् अपृच्छत् - ''भवान् कः? भवतः ईदृशी स्थितिः कथम् अभवत्? मम नाम नाडीजङ्घः, एषः मम निवासः। भवान् अत्र निर्भयं तिष्ठतु'' इत्युक्त्वा नाडीजङ्घः स्वपक्षाभ्यां तस्य श्रमम् अपनीय खादितुं कानिचन फलान्यपि तस्मै अयच्छत्।

सः युवकः सदैन्यं ''हे श्रेष्ठ! भवतः आतिथ्येन मम श्रमः अपगतः। भवतः आत्मीयभाषणं मम सर्वं श्रमम् अपनीय धैर्यम् अदात्। मम नाम गौतमः। अहं निर्धनः। धनार्जनार्थम् अहं केनचित् वणिक्समूहेन सह ग्रामान्तरं गच्छामि स्म। अरण्यमार्गे एकः उन्मत्तः गजः अस्माकं समूहम् आक्रम्य बहून् अमारयत्। अहं तु स्वल्पाघातैः ततः आत्मानं रक्षन् पलायनं कृत्वा अत्र आगच्छम्। यत्र कुत्रापि किञ्चित् धनलाभः भवति चेत् मम जीवनं सुखमयं भवेत् इति चिन्तयामि'' इत्यवोचत्।

तस्य दीनालापं श्रुत्वा नाडीजङ्घः - ''मित्र ! दैन्यं त्यजतु। मम स्नेहितः विरूपाक्षः नाम राक्षसराजः समीपस्थस्य राज्यस्य मधुव्रजस्य महाराजः अस्ति। प्रातः तस्य समीपं गत्वा आत्मानः परिचयं कृत्वा मम नाम वदतु। भवतः कार्यसिद्धिः अवश्यमेव भविष्यति '' इति तस्मै युवकाय आश्वासनम् अयच्छत्।

वस्तुतः गौतमः ब्राह्मणः। परन्तु नीचस्वभावः। सः मधुमांसादिकं भक्षयन् भ्रष्टाचारी भूत्वा किरातकैस्सह सञ्चरन् प्रमादवशात् नाडीजङ्घस्य समीपम् आगच्छत्।

अनन्तरदिने गौतमः प्रातः उत्थाय नाडीजङ्घस्य सूचनानुसारं मधुव्रजराज्यं गत्वा विरूपाक्षं स्वदैन्यवृत्तान्तं न्यवेदयत्। सः महाराजः मित्रस्य नाडीजङ्घस्य वचने विश्वस्य गौतमाय भारवहनमितं धनं, सुवर्णं च अयच्छत्।

धनसुवर्णलाभेन नितरां सन्तुष्टः गौतमः सायङ्काले नाडीजङ्घम् उपागच्छत्। सः नाडीजङ्घं सर्वं वृत्तान्तं निवेद्य रात्रौ तत्रैव निद्राणवान्। मध्यरात्रे उत्थाय गौतमः ततः प्रस्थानं करणीयम् इति निश्चयं कृत्वा 'पाथेयार्थं किं नयामि' इति अचिन्तयत्। तस्य दृष्टिः नाडीजङ्घे अपतत्। सः कृतघ्नः गौतमः कृतोपकारं विस्मृत्य नाडीजङ्घं निर्दयं हत्वा तस्य मांसं गृहीत्वा ततः निरगच्छत्।

बहुदिनेभ्यः स्वसमीपम् अनागतं स्वमित्रं नाडीजङ्घं चिन्तयन् विरूपाक्षः तस्य अन्वेषणार्थं स्वपुत्रं प्रैषयत्।

SCERT TELANGANA

ज्ञातवृत्तान्तः तस्य पुत्रः गौतमं बद्ध्वा स्वपितृसमीपम् अनयत्। क्रुद्धः सः राक्षसराजः ''एतं कृतघ्नं गौतमं खण्डखण्डशः कृत्वा काकेभ्यः क्षिपन्तु इति समाज्ञापयत्।

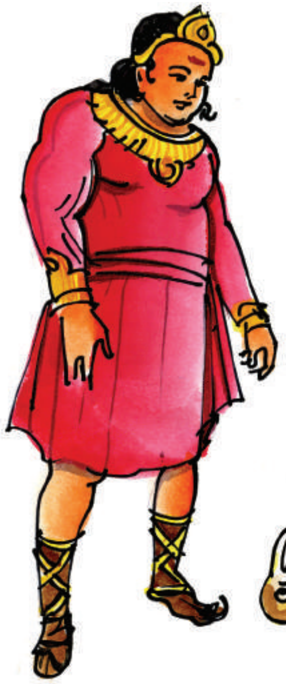

विरूपाक्षः स्वमित्रस्य नाडीजङ्घस्य अन्तिमसंस्कारम् आरब्धवान्। तत् द्रष्टुं देवाः अपि तत्र उपस्थिताः आसन्। तदानीं कामधेनोः क्षीरस्य बिन्दवः नाडीजङ्घस्य चितौ अपतन्। कामधेनोः क्षीरस्य प्रभावेण नाडीजङ्घः पुनरुज्जीवितः।

नाडीजङ्घः देवान् कामधेनुं च नत्वा 'कृतघ्नं गौतमम् अभाग्यं' मत्वा तमपि पुनर्जीवयन्तु इति देवान् प्रार्थयत्। देवाः अपि तस्य निःस्वार्थवचनैः सन्तुष्टाः भूत्वा गौतमं पुनर्जीवितम् अकुर्वन्।

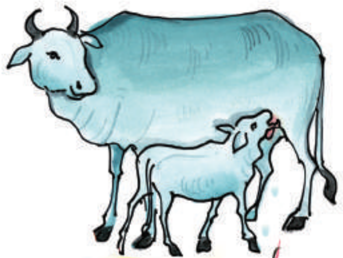

अपकारिणः अपि उपकारं कृतवान् नाडीजङ्घः धन्यः खलु?

श्लो।। उपकारिषु यस्साधुः साधुत्वे तस्य को गुणः।

अपकारिषु यस्साधुः स साधुस्सद्भिरुच्यते।।

SCERT TELANGANA

एतानि कुर्वन्तु

१. श्रुण्वन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

१. कथां स्वीयवाक्यैः वदन्तु।
२. कथायां कति पात्राणि सन्ति?
३. पाठे किं पात्रं भवान् अधिकम् इच्छति? किमर्थम्?
४. कथायां प्रधानांशः कः?

२. पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यक्तीकुर्वन्तु

अ. अधः दत्तानि वाक्यानि कथानुक्रमेण लिखन्तु।

१. मधुव्रजराज्यं गत्वा विरूपाक्षं स्वदैन्यवृत्तान्तं न्यवेदयत्।
२. नाडीजङ्घं निर्दयं हत्वा, मांसं गृहीत्वा गतवान्।
३. किञ्चित् धनलाभः भवति चेत् मम जीवनं सुखमयं भवेत्।
४. कृतघ्नं गौतमम् अभाग्यं मत्वा तमपि पुनरुज्जीवयन्तु।
५. तस्य दृष्टिः नाडीजङ्घे अपतत्।
६. कामधेनोः क्षीरस्य प्रभावेण नाडीजङ्घः पुनरुज्जीवितः।

आ. अधः दत्तानां वाक्यानां भावबोधकानि संस्कृतवाक्यानि पाठात् चित्वा लिखन्तु।

1. దట్టమైన అడవిలో
2. ఓదార్పు
3. గాయాలతో కూడిన శరీరము కలవాడు
4. మోయగలిగినంత
5. ప్రయాణం నడుమ కావలసిన ఆహారము.
6. దయనీయమైన మాటలు
7. తన రెక్కలతో
8. స్వార్థం లేని మాటలతో
9. తక్కువ గాయాలతో
10. ద్రవించుట/ కరిగిపోవుట

SCERT TELANGANA

इ. अधः दत्तानि वाक्यानि 'कः' 'कं' प्रति उक्तवान् इति सूचयतु।

	कः	कं प्रति
१. भवतः कार्यसिद्धिः अवश्यमेव भविष्यति।	....	....
२. भवतः आतिथ्येन मम श्रमः अपगतः।	....	....
३. खण्डखण्डशः कृत्वा काकेभ्यः क्षिपन्तु।	....	....
४. पाथेयार्थं किं नयामि?	....	....
५. अस्माकं समूहम् आक्रम्य बहून् अमारयत्।	....	....

३. लेखनं, स्वीयरचना

अ. पठन्तु, लिखन्तु

१. अस्मिन् पाठे स्नेहितौ कौ?

२. गौतमेन कृतम् अकार्यं किम्?

३. नाडीजङ्घः गौतमाय कीदृशम् उपकारं कृतवान्?

४. कीदृशं युवकं दृष्ट्वा नाडीजङ्घस्य हृदयम् आर्द्रम् अभवत्?

५. विरूपाक्षः गौतमं किम् अकरोत्?

६ नाडीजङ्घः देवतां किं प्रार्थयत्?

७. नाडीजङ्घः गौतमाय कीदृशम् आश्वासम् अयच्छत्?

आ. चिन्तयन्तु, लिखन्तु

१. विरूपाक्षः किमर्थं गौतमाय दण्डनं दत्तवान्?

२. नाडीजङ्घः किमर्थं गौतमस्य पुनर्जीवनं प्रति देवान् प्रार्थयत्?

३. परेभ्यः स्वयं कृतम् उपकारमुद्दिश्य लिखन्तु।

४. नाडीजङ्घः कीदृशः?

५. नाडीजङ्घविरूपाक्षयोः मैत्री कीदृशी?

६. गौतम-नाडीजङ्घयोः कीदृशः भेदः अस्ति?

SCERT TELANGANA

४. पदजालाभिवृद्धिः, भाषाक्रीडाः

अ. पाठे दृष्टानि ‘पूजयित्वा’, ‘अपनीय’, इत्येतादृशपदानि उपयुज्य नूतनवाक्यानि वदन्तु, लिखन्तु।

आ. पाठस्थानि दशवाक्यानि परस्परं वदन्तः उक्तलेखनं कुर्वन्तु।

इ. , - । - “ ” - ! एतानि चिह्नानि उपयुज्य अधः दत्तानि वाक्यानि पुनः लिखन्तु।

मोहनः षष्ठकक्ष्याम् उत्तीर्णः अभवत्। सः सन्तोषेण गृहम् आगत्य अम्ब अहम् उत्तीर्णः अभवम् रात्रौ चलनचित्रमन्दिरं गत्वा चित्रं पश्यामि अनुमतिं तथा धनं च ददातु इति उक्तवान्।

ई. उदाहरणानुसारं पदानि परिवर्त्य लिखन्तु।

उदा - अर्चति - अर्चनं करोति।

१. वसति - ....
२. हसति - ....
३. धावति - ....
४. क्रीडति - ....
५. पिबति - ....

उदा - अपृच्छत् - प्रच्छनम् अकरोत्।

१. अगच्छत् - ....
२. अहसत् - ....
३. अधावत् - ....
४. अक्रीडत् - ....
५. अपिबत् - ....

उ. अधः दत्तानि पदानि उपयुज्य स्वीयवाक्यानि लिखन्तु।

१. आत्मीयभाषणम्   २. ग्रामान्तरम्   ३. दीनालापम्
४. बहुदिनेभ्यः   ५. यथाविधि   ६. सुखमयम्

SCERT TELANGANA

५. व्याकरणांशाः

अ. एतानि तृतीयाविभक्तिरूपाणि उदाहरणानुसारं लिखन्तु। तेषाम् अर्थान् अवगच्छन्तु।

उदा -	समूहः	-	समूहेन	समूहैः
१.	आघातः	-	....	....
२.	लाभः	-	....	....
३.	वचनम्	-	....	....
४.	निर्धनः	-	....	....
५.	किरातकः	-	....	....
६.	प्रभावः	-	....	....
७.	भक्तः	-	....	....
८.	कृतघ्नः	-	....	....

आ. उदाहरणवाक्येषु रेखाङ्कितानि पदानि पठन्तु। अध्यापकस्य साहाय्येन अवगच्छन्तु।

उदा - १. किञ्चित् कारणम् अस्ति।
कानिचित् कारणानि सन्ति

२. कश्चन बालकः धावति।
केचन बालकाः धावन्ति।

३. काचन महिला आगच्छति।
काश्चन महिलाः आगच्छन्ति।

इ. समुचितानि पदानि चित्वा समुचितपट्टिकायाम् योजयन्तु।

कथा, भिन्नानि, मधुरफलम्, गुणाः, भक्ताः, चित्राणि, कक्ष्या, पुत्राः, चित्रम्, कक्ष्याः, लता, मालाः, वस्त्रम्, युवकाः, भिन्नम्, युवकः, वस्त्राणि, माला, गुणाः, मधुरफलानि, भक्ताः, लताः, कथा, पुत्रः

किञ्चित्	कानिचित्

SCERT TELANGANA

कश्चन	केचन
काचन	काश्चन

ई. ऋकारान्तशब्दाः

केशवः सप्तमकक्ष्यायां पठति। केशवस्य गृहे तस्य पिता, माता, भ्राता, च सन्ति। तस्य भ्राता पञ्चमकक्ष्यायां पठति। तस्य पिता ग्रामस्य नेता च। केशवः प्रतिदिनं मातरं पितरं च नमति। भ्रातरं नीत्वा शालां गच्छति। भ्रात्रा सह खेलति। मात्रा सह आपणं गच्छति। पित्रा सह भोजनं करोति। सः भ्रात्रे स्वक्रीडनकानि ददाति। मात्रे औषधं ददाति। पित्रे स्वगृहकार्यं दर्शयति।

उ. एतेषु वाक्येषु पिता माता, भ्राता, इत्येतानि पदानि सन्ति। तेषां सम्बद्धानि क्रमेण अत्र लिखन्तु।

माता,	पिता,	भ्राता	
....	....	....	
....	....	....	एतानि ऋकारान्तशब्दरूपाणि।
....	....	....	

६. सर्जनात्मकव्यक्तीकरणम्

अ. एतां कथां सम्भाषणरूपेण लिखन्तु।

SCERT TELANGANA

७. परियोजनाकार्यम्

एषा कथा महाभारते अस्ति। महाभारतात् एतादृशीं मानवीयकथाम् एकां सङ्कलय्य आनयन्तु।

८. प्रशंसा

गणेशः - ललिते ! भवती किमर्थं भव्यायै फलं दत्तवती।

ललिता - सा भोजनार्थं किमपि न आनीतवती।

गणेशः - किन्तु ह्यः सा भवतीं निन्दितवती किल !

ललिता - सा मम सखी। तस्यै फलं ददामि चेत् का हानिः? अहं तस्याः निन्दावचनं तदा एव विस्मृतवती।

(भवान् / भवती एवम् अपकारिणां कृते उपकारं कृतवन्तं छात्रं कथम् अभिनन्दति?)

स्वीयमूल्याङ्कनम्

	आम्	न	किञ्चित्
१. पाठस्य कथां स्वीयवाक्यैः वक्तुं शक्नोमि ।			
२. कठिनपदानि वाक्येषु प्रयोक्तुं शक्नोमि ।			
३. नाडीजङ्घस्य स्वभावं लेखितुं शक्नोमि ।			
४. एतां कथां सम्भाषणरूपेण लेखितुं शक्नोमि।			

SCERT TELANGANA

तृतीयभागः

नवमः पाठः

९. भगवद्गीता

चित्रं पश्यन्तु, चिन्तयन्तु, वदन्तु।

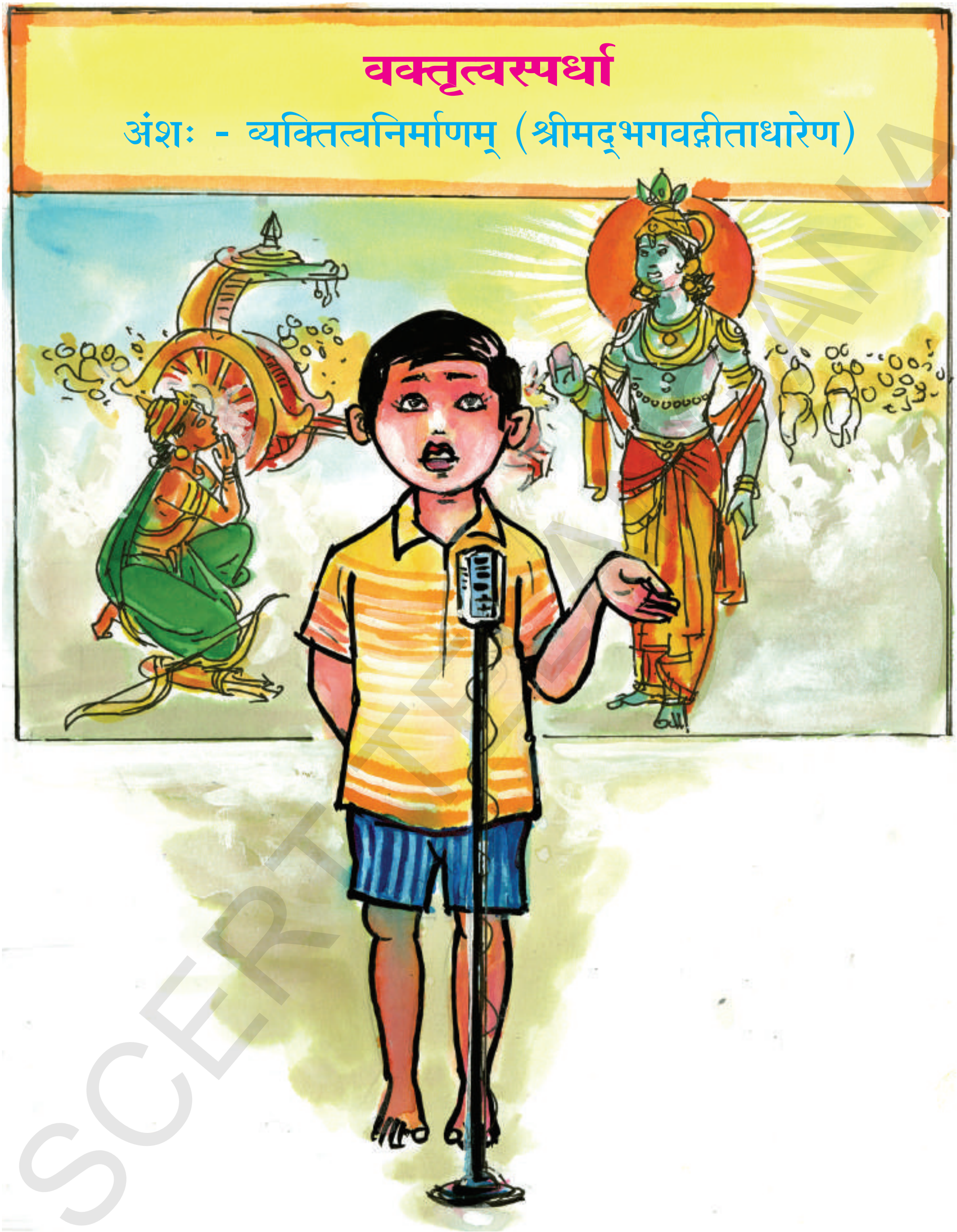

१. चित्रे किं किं दृश्यते?
२. बालकः किं करोति?
३. भवान् कदापि स्पर्धासु भागं स्वीकृतवान् वा? कदा? कस्मिन् विषये?

पाठस्य चित्राणि पश्यन्तु। तानि उद्दिश्य वदन्तु।

(विजयः सप्तमकक्ष्याछात्रः। सः एकस्मिन् दिने विद्यालयस्य सूचनाफलके सूचनां पठति।)

विजयः - आचार्य ! नमस्कारः।

गुरुः - आयुष्मान् भव। आगच्छतु। उपविशतु।

विजयः - आचार्य! विद्यालयस्य सूचनाफलके वक्तृत्वस्पर्धाविषये सूचनां पठितवान्।

गुरुः - सत्यम्। व्यक्तित्वनिर्माणम् इति विषये भगवद्गीताश्लोकानाम् आधारेण वक्तृत्वस्पर्धा अस्ति।

विजयः - भवतः साहाय्येन अहं स्पर्धायां भागं ग्रहीतुम् इच्छामि।

गुरुः - अस्तु। अहं श्लोकान्, तेषां भावं च वदामि। अभ्यासं कृत्वा स्पर्धायां विजयं प्राप्नोतु।

विजयः - अस्तु ! आचार्य! वदन्तु।

गुरुः - **अद्वेष्टा सर्वभूतानां मैत्रः करुण एव च।**
निर्ममो निरहङ्कारः समदुःखसुखः क्षमी ॥ १॥
सन्तुष्टस्सततं योगी यतात्मा दृढनिश्चयः।
मय्यर्पितमनोबुद्धिः यो मद्भक्तः स मे प्रियः॥ २॥

ఏ ప్రాణియందూ ద్వేషభావం లేనివాడు, సర్వప్రాణుల యందు, స్నేహం, దయ కలవాడు, మమకారం, అహంకారం లేనివాడు, సుఖ దుఃఖాలను సమానంగా అనుభవించేవాడు, క్షమాగుణం కలవాడు, అన్ని వేళలా సంతోషంతో ఉండువాడు, యోగి, నిగ్రహం కలవాడు, స్థిరమైన నిశ్చయం కలవాడు, మనస్సును, బుద్ధిని నా యందే నిలిపిన వాడు అయిన భక్తుడు నాకు ప్రియుడు.

यस्मान्नोद्विजते लोको लोकान्नोद्विजते च यः।
हर्षामर्षभयोद्वेगैः मुक्तो यस्स च मे प्रियः॥ ३॥

ఎవరికీ ఉద్వేగం కలిగింపనివాడు, ఎవరి వల్లనూ తాను ఉద్వేగం పొందనివాడు, ఆనందం, ద్వేషం, భయం, చంచలం మున్నగు వికారాలు లేనివాడు నాకు ప్రియుడు.

समश्शत्रौ च मित्रे च तथा मानावमानयोः।
शीतोष्णसुखदुःखेषु समस्सङ्गविवर्जितः ॥ ४॥
तुल्यनिन्दास्तुतिर्मौनी सन्तुष्टो येन केनचित्।
अनिकेतः स्थिरमतिः भक्तिमान् मे प्रियो नरः॥ ५॥

శత్రువుల పట్ల, మిత్రుల పట్ల సమానమైన దృష్టి కలవాడు, మానావమానాలను, శీతోష్ణాలను, సుఖదుఃఖాలను ఒకే భావంతో చూసేవాడు, యెవరితోనూ ఎక్కువ అనుబంధం లేనివాడు, దొరికినదానితో తృప్తి చెందేవాడు, లౌకికమైన కోరికలు లేనివాడు. మౌనియై స్థిరనివాసం లేక (నిత్యము పర్యటిస్తూ) నిశ్చలచిత్తం గల భక్తుడు నాకు ప్రియుడు.

आयुस्सत्वबलारोग्य-सुखप्रीतिविवर्धनाः।
रस्याः स्निग्धाः स्थिरा हृद्या आहारास्सात्त्विकप्रियाः॥ ६॥

ఆయువు, సత్వం, బలం, ఆరోగ్యం, సుఖం, ప్రీతి వీటిని పెంపొందించు రసపదార్థాలు, పాలు, చక్కెర, వెన్న, నెయ్యి మొదలగు స్నిగ్ధపదార్థాలు, ఓజస్సును పెంపొందించే స్థిరపదార్థాలు, సాత్వికభావాన్ని పెంచే హృద్యపదార్థాలు సాత్త్వికులకు ఇష్టం.

कट्वम्ललवणात्युष्णतीक्ष्णरूक्षविदाहिनः।
आहारा राजसस्येष्टाः दुःखशोकामयप्रदाः॥ ७॥

కారం, పులుపు, ఉప్పు రుచులు, మిక్కిలి వేడివైనవి, మాడినపదార్థాలు, దాహం కలిగించునవి, అలాగే దుఃఖం, చింత, రోగాలను కలిగించు ఆహారపదార్థాలు రాజసస్వభావం గలవారికి ఇష్టం.

SCERT TELANGANA

यातयामं गतरसं पूतिपर्युषितं च यत्।
उच्छिष्टमपि चामेध्यं भोजनं तामसप्रियम्।। ८।।

ఒక జాము క్రితం వండినవి, సారహీనమైనవి, చెడువాసనగలవి, పాసిపోయినవి, ఎంగిలియైనవి, అపవిత్రమైనవి అయిన పదార్థాలు తామసులకు ఇష్టం.

ईदृशश्लोकाः भगवद्गीतायां बहवः सन्ति। एतान् कण्ठस्थीकृत्य वक्तृत्वस्पर्धायाः सिद्धतां करोतु।
विजयः - धन्यवादः आचार्य!
गुरुः - विजयी भव।

एतानि कुर्वन्तु

१. श्रुण्वन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

अ. प्रथमचित्रे कः अस्ति? सः किं करोति?
आ. श्लोकानां भावं स्वीयवाक्यैः वदन्तु।
इ. आहारः कति विधः?

२. पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यक्तीकुर्वन्तु

अ. श्लोकान् गायन्तु।
आ. श्लोकानां भावान् पठन्तु।
इ. भवतः/भवत्याः भोजनं पाठानुसारेण कस्मिन् विभागे अन्तर्भवति इति वदन्तु।
ई. भवान् / भवती वक्तृत्वस्पर्धायां 'भागं' गृहीतवान् /गृहीतवती चेत् स्वानुभवं स्वीयवाक्यैः वदन्तु।

SCERT TELANGANA

उ. पाठस्य सारांशं स्वीयवाक्यैः वदन्तु।

ऊ. अधः दत्तानि पदानि पाठे अन्विष्य रेखाङ्कितानि कुर्वन्तु। पदकोशं दृष्ट्वा अर्थान् जानन्तु।

आयुष्मान् भव	वक्तृत्वस्पर्धा	भगवद्गीता	सुखदुःखयोः
मानावमानयोः	अनिकेतः	स्थिरमतिः	भक्तिमान्
सुखप्रीतिविवर्धनाः	स्निग्धाः	अद्वेष्टा	क्षमी
दृढनिश्चयः	मय्यर्पितमनोबुद्धिः	उच्छिष्टम्	तामसः
राजसः	सात्त्विकः		

ऋ. अधः दत्तानि वाक्यनि शुद्धीकुर्वन्तु।

१. गुरुः वक्तृत्वस्पर्धायां भागं गृह्णाति।

२. विजयः रामायणश्लोकानाम् आधारेण स्पर्धायां भागं गृह्णाति।

३. निर्दयः मे प्रियः।

४. यातयामं, गतरसं...... राजसप्रियाः।

५. कट्वम्ललवणपदार्थाः......सात्त्विकप्रियाः।

३. लेखनं, स्वीयरचना

अ. पठन्तु, लिखन्तु

१. सम्भाषणं कयोः मध्ये प्रचलति?

२. विजयः सूचनाफलके कां सूचनां पठितवान्?

३. सात्त्विकाहारः कः?

४. राजसस्य इष्टः आहारः कः?

५. कीदृशं भोजनं तामसप्रियम्?

आ. चिन्तयन्तु, लिखन्तु

अ. भगवतः कीदृशः भक्तः प्रियः?

आ. त्रिविधः आहारः कः?

इ. विजयस्य भाषणं स्वीयवाक्यैः लिखन्तु?

SCERT TELANGANA

४. पदजालाभिवृद्धिः, भाषाक्रीडाः

अ. पाठेऽस्मिन् अद्वेष्टा, मैत्रः, इत्येतादृशानि गुणवाचकपदानि सन्ति। तानि सङ्गृह्य लिखन्तु।

आ. उदाहरणं दृष्ट्वा उचितं योजयन्तु।

1. అపవిత్రమైన పదార్థములు.
2. ఆయువును పెంచు పదార్థములు
3. రోగములను కలిగించు పదార్థములు.
4. నెయ్యిలాంటి స్నిగ్ధపదార్థములు.
5. ఎంగిలి పదార్థములు.
6. పాసిపోయిన పదార్థములు.
7. మిక్కిలి వేడిపదార్థములు.
8. ఓజస్సును పెంచు పదార్థములు.
9. దాహము కలిగించు పదార్థములు.

सात्त्विकाहारः

राजसाहारः

तामसाहारः

इ. अधः दत्तानि पदानि उपयुज्य स्वीयवाक्यानि लिखन्तु।

अ. निरहङ्कारः आ. दृढनिश्चयः इ. सुखदुःखेषु ई. भगवद्गीताम्

५. व्याकरणांशाः

अ. अत्र कानिचन क्रियारूपाणि दत्तानि। तेषां मध्ये भेदः कः इति, कथं तेषां परिवर्तनं भवतीति जानन्तु।

भवति	-	भूत्वा	-	सम् +भूय	=	सम्भूय
धावति	-	धावित्वा	-	उप +धाव्य	=	उपधाव्य
लिखति	-	लिखित्वा	-	वि +लिख्य	=	विलिख्य

☞ भूत्वा, धावित्वा, लेखित्वा एतादृशानि क्त्वाप्रत्ययान्तानि असमापकक्रियारूपाणि। सम्भूय, उपधाव्य, विलिख्य एतादृशानि ल्यप्प्रत्ययान्तानि असमापकक्रियारूपाणि।

SCERT TELANGANA

आ. अधः दत्तानां क्रियापदानां क्त्वाप्रत्ययान्त - ल्यप्प्रत्ययान्तरूपाणि च लिखन्तु।

१. तिष्ठति २. उत्तिष्ठति ३. गच्छति ४. आगच्छति

५. नयति ६. आनयति ७. स्मरति ८. विस्मरति

९. क्रीणाति १०. विक्रीणाति ११. त्यजति १२. परित्यजति

१३. स्थापयति १४. संस्थापयति १५. गृह्णाति १६. संगृह्णाति

इ. अत्र दत्तानि वाक्यानि अवगच्छन्तु।

१. अर्चकः - यः आलये अर्चनं करोति सः

२. अध्यापकः - यः पाठम् अध्यापयति सः

३. वृद्धः - यः अशीतिवर्षीयः सः

४. वार्तापत्रिका - या पत्रिका वार्ताः प्रकाशयति सा

५. घटी - या समयं दर्शयति सा

६. नर्तकी - या नर्तनं करोति सा

७. गृहम् - यत् निवसितुं योग्यं तत्

८. वस्त्रम् - यत् शरीरम् आच्छादयति तत्

ई. अधः दत्तैः पदैः सह यः-सः, या-सा, यत्-तत् संयोज्य उपरि दत्तानाम् उदाहरणानाम् अनुसारं वाक्यनिर्माणं कुर्वन्तु।

अ. रक्षकः आ. क्रीडाकारः इ. विद्यार्थी

ई. धनिका उ. गायिका ६. गृहिणी

७. वाहनम् ८. सङ्गणकम् ९. विमानम्

६. सर्जनात्मकव्यक्तीकरणम्

अ. पाठे प्रथमपञ्चश्लोकेषु कः प्रियः नरः इति व्यक्तीकृतम् अस्ति। भवन्तः/भवत्यः कः अप्रियः नरः इति दशवाक्यैः लिखन्तु।

SCERT TELANGANA

७. परियोजनाकार्यम्

अ. भगवद्गीतायां कति अध्यायाः सन्ति? कस्मिन् अध्याये कति श्लोकाः सन्ति इति अन्विष्य सङ्गृह्णन्तु, तेषां सूचीं कुर्वन्तु।

आ. तेषु व्यक्तित्वनिर्माणसम्बद्धश्लोकान् सङ्गृह्णन्तु।

इ. पाठगतान् श्लोकान् भगवद्गीतायाम् अन्विष्यन्तु।

८. प्रशंसा

एकः देशरक्षायां निमग्नः सैनिकः पितरं प्रति पत्रं लिखितवान्। हे जनक ! भवान् बाल्ये मां भगवद्गीतायाः श्लोकान् पाठयित्वा उत्तमव्यक्तित्वनिर्माणे प्रोत्साहनं कृतवान्। मयि वीरतां च पूरितवान्। तेन बलेन एव अहं देशस्य सौनिकपदवीं चितवान्। एतत् मम गर्वकारणम्। मम एका प्रार्थना अस्ति। मम पुत्राय अपि भगवद्गीतायाः सारं बोधयित्वा तम् उत्तमपौरं करोतु। जय हिन्द्।

(देशरक्षणे सैनिकानां योगदानम् अधिकृत्य वदन्तु ।)

स्वीयमूल्याङ्कनम्

	आम्	न	किञ्चित्
१. श्लोकान् स्पष्टोच्चारणेन पठितुं शक्नोमि ।			
२. श्लोकानां भावं स्वीयवाक्यैः वक्तुं शक्नोमि।			
३. कठिनपदानि वाक्येषु प्रयोक्तुं शक्नोमि ।			
४. भगवतः कीदृशः भक्तः प्रियः इति लेखितुं शक्नोमि।			

SCERT TELANGANA

तृतीयभागः

दशमः पाठः

ॐ १०. जलसंरक्षणम् ॐ

चित्रं पश्यन्तु, चिन्तयन्तु, वदन्तु।

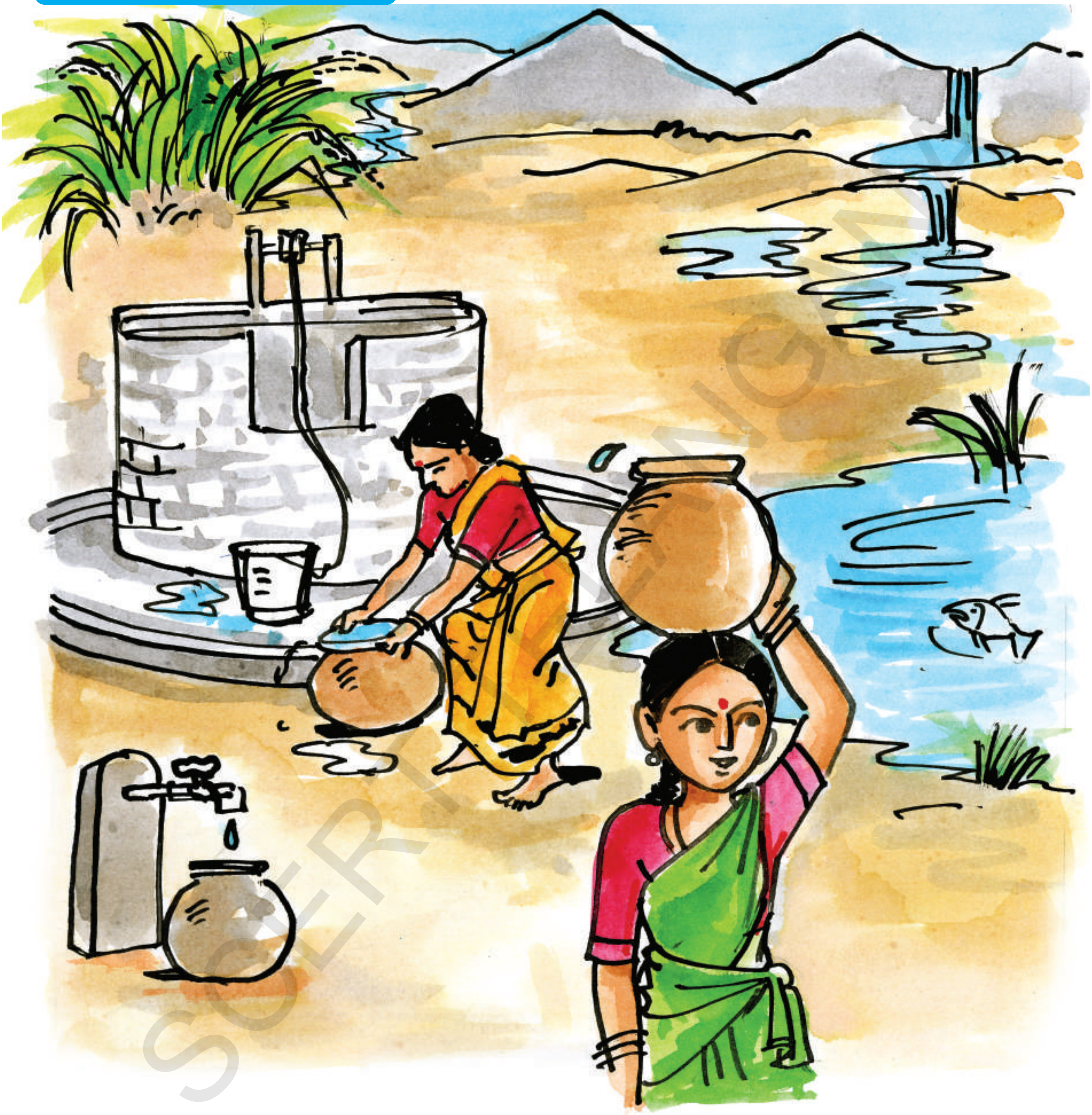

१. चित्रेऽस्मिन् महिले किं कुरुतः?
२. अत्र जलस्थानानि कानि कानि सन्ति?
३. जलं कति प्रकारैः उपयोक्तुं शक्यते?

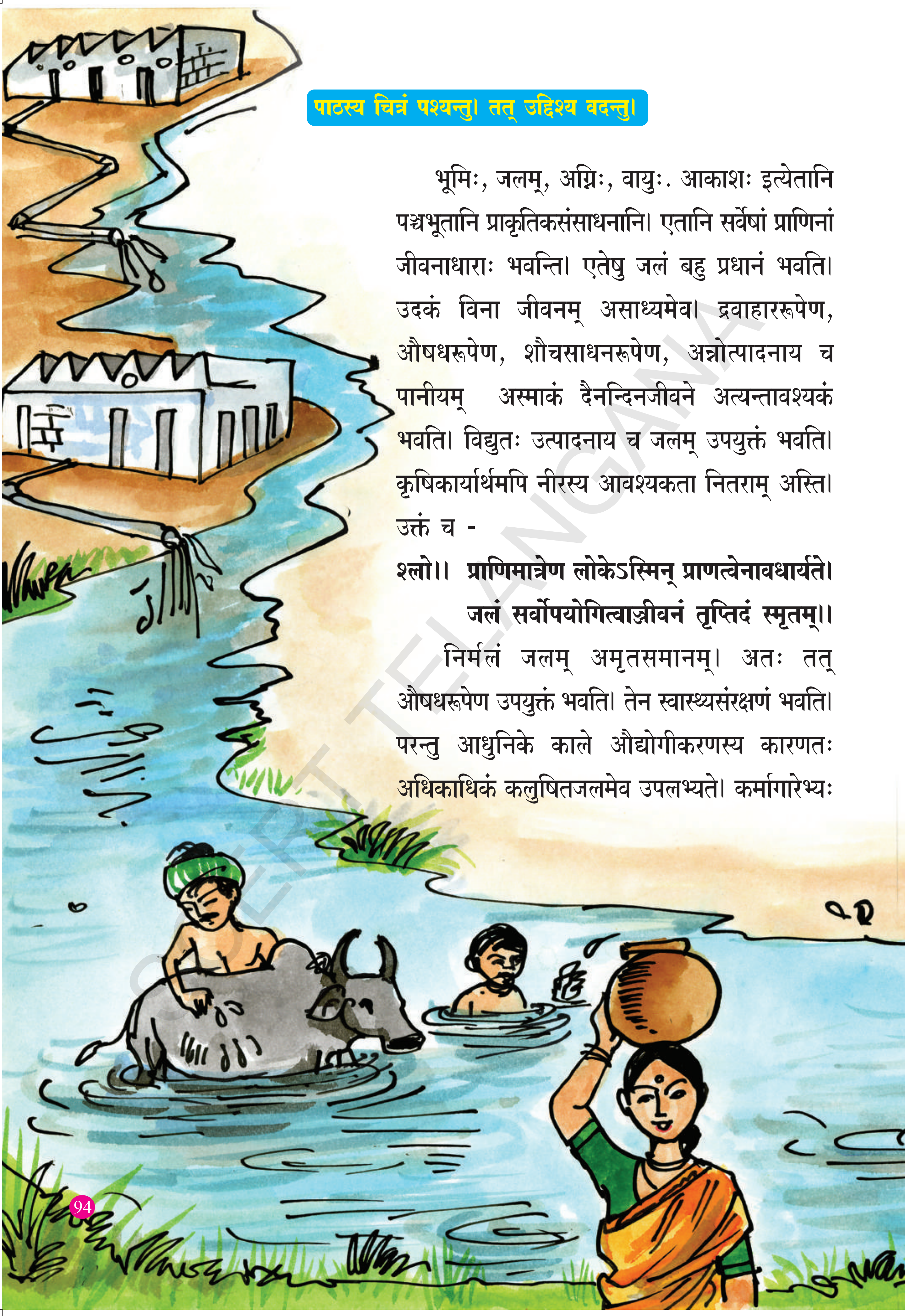

पाठस्य चित्रं पश्यन्तु। तत् उद्दिश्य वदन्तु।

भूमिः, जलम्, अग्निः, वायुः. आकाशः इत्येतानि पञ्चभूतानि प्राकृतिकसंसाधनानि। एतानि सर्वेषां प्राणिनां जीवनाधाराः भवन्ति। एतेषु जलं बहु प्रधानं भवति। उदकं विना जीवनम् असाध्यमेव। द्रवाहाररूपेण, औषधरूपेण, शौचसाधनरूपेण, अन्नोत्पादनाय च पानीयम् अस्माकं दैनन्दिनजीवने अत्यन्तावश्यकं भवति। विद्युतः उत्पादनाय च जलम् उपयुक्तं भवति। कृषिकार्यार्थमपि नीरस्य आवश्यकता नितराम् अस्ति। उक्तं च -

श्लो।। **प्राणिमात्रेण लोकेऽस्मिन् प्राणत्वेनावधार्यते।**
जलं सर्वोपयोगित्वाज्जीवनं तृप्तिदं स्मृतम्।।

निर्मलं जलम् अमृतसमानम्। अतः तत् औषधरूपेण उपयुक्तं भवति। तेन स्वास्थ्यसंरक्षणं भवति। परन्तु आधुनिके काले औद्योगीकरणस्य कारणतः अधिकाधिकं कलुषितजलमेव उपलभ्यते। कर्मागारेभ्यः

SCERT TELANGANA

निर्गच्छद्भिः विषरसायनैः, तीर्थस्थानेषु शवदहनादिसंस्कारैः, प्रवाहस्थलीषु पशुवाहनवस्त्रप्रक्षालनैः, मलमूत्रादिविसर्जनेन च जलं कलुषितं जायते। अनेन कलुषितजलपानेन जनाः रोगैः पीडिताः भवन्ति।

अतः प्राचीनाः बहून् जलसंरक्षणोपायान् अवदन्। लोकहिताय, जनजीवनाय च उपयुक्तं जलं संरक्षितुं नियमान् च अकुर्वन्।

१. अलसत्वेन, निर्लक्ष्येन च जलं न व्यर्थीकर्तव्यम्।
२. कूपतटाकनदीजलानि मलिनानि न करणीयानि।
३. जलेषु व्यर्थपदार्थाः न प्रक्षेपणीयाः।
४. सर्वकारपक्षतः जलप्रदूषणनियन्त्रणम्।
५. सामाजिकसंस्थाभिः जलविषये जागरूकतावर्धककार्यक्रमाः आयोजनीयाः।
६. व्यर्थजलानां शुद्धीकरणम्।
७. जलस्य मितोपयोगविषये प्रजासु जागृतिः कल्पनीया।
८. वृक्षान् संरोप्य वर्षार्थम् उपयुक्तं वातावरणं निर्मातव्यम्।

एतान् नियमान् आचरन्तः जलसंरक्षणं कुर्वन्तः
तेन आरोग्यम् आनन्दं च साधयामः।

SCERT TELANGANA

एतानि कुर्वन्तु

१. श्रुण्वन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

अ. चित्रे किं किम् अस्ति?

आ. भवद्भ्यः पेयजलं कथं लभ्यते?

ई. भवतां गृहे जलं केनोपायेन स्वच्छं क्रियते?

२. पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यक्तीकुर्वन्तु

अ. अधः दत्तानि पदानि पाठे अन्विष्य तेषाम् अधः रेखाङ्कनं कुर्वन्तु। पदकोशं दृष्ट्वा तेषाम् अर्थान् जानन्तु।

जीवनाधाराः	मुख्यभूमिकाम्	अत्यन्तावश्यकम्	कृषिकार्यार्थम्,
औषधरूपेण	स्वास्थ्यरक्षणम्	जनजीवनाय	जलप्रदूषणम्,
करणीयः	साधयामः		

आ. अधः दत्तानि वाक्यानि पठन्तु। तत्समानार्थकवाक्यानि पाठे अन्विष्य लिखन्तु।

1. నీరు లేకపోతే జీవించడం కష్టం.
2. స్వచ్ఛమైన జలం ఔషధంలా ఉపయోగపడుతుంది.
3. మురికినీటి వలన అనారోగ్యం కలుగుతుంది.
4. నీటిలో వ్యర్థపదార్థాలు వేయకూడదు.
5. నీటిని పొదుపుగా వాడాలి.

इ. एतेषु पदेषु विरुद्धं पदं ज्ञात्वा तस्य अधः रेखाङ्कनं कुर्वन्तु।

१. औषधम्	तीर्थस्थानम्	कर्मागारः	प्रवाहजलम्
२. वस्त्रप्रक्षालनम्	स्नानम्	संरक्षणम्	कृषिः
३. व्यर्थपदार्थाः	रसायनानि	दहनसंस्कारः	कलुषितजलम्
४. द्रवाहारः	अन्नोत्पादनम्	वृष्टिः	शौचसाधनम्

३. लेखनं, स्वीयरचना

अ. पठन्तु, लिखन्तु

१. कैः प्रकारैः जलं कलुषितं भवति?

२. जलस्य प्राथमिकोपयोगाः के?

३. जलस्य संरक्षणं कथं करणीयम्?

SCERT TELANGANA

आ. चिन्तयन्तु, लिखन्तु

१. जलेन विना नित्यजीवने कानि कार्याणि कर्तुं न शक्नुयाम? तेषां पट्टिकां लिखन्तु।

२. जलं केषु सन्दर्भेषु व्यर्थं भवति?

३. कालुष्यजलेन काः हानयः भवन्ति?

४. पदजालाभिवृद्धिः, भाषाक्रीडाः

अ. 'जलम्' इति पदस्य पर्यायपदानि लिखन्तु।

आ. औषधम् इति पदेन सम्बद्धानि पदानि लिखन्तु। तानि उपयुज्य लघुवाक्यानि निर्मान्तु।

इ. अधः दत्तानि पदानि उपयुज्य स्वीयवाक्यानि लिखन्तु।

१. आवश्यकता २. कारणतः ३. अधुनिके काले ४. नितराम्

५. जीवनाधाराः ६. शुद्धीकरणम् ७. द्रवाहारः

आ. रेखाङ्कितपदानां व्यतिरेकार्थकपदानि लिखन्तु। तैः व्यतिरेकपदैः समुचितवाक्यानि निर्मान्तु।

१. जलेन सह वायुः अपि आवश्यकः भवति।

२. जलस्य मितः उपयोगः एव करणीयः।

३. आतपे जलपानेन शरीरं तृप्तिं प्राप्नोति।

४. वयम् अश्रद्धया जलं व्यर्थं कुर्मः।

५. व्याकरणांशाः

अ. वाक्यानि पठन्तु। रेखाङ्कितपदस्य अर्थम् अवगच्छन्तु।

१. तत्र रज्जुः सर्पः इव दृश्यते।

२. इदं जलम् अमृतम् इव मधुरम् अस्ति।

३. सूर्यः अग्निः इव तपति।

४. जलं हिमम् इव शीतलम् अस्ति।

आ. एतानि पदानि 'इव' इति अव्ययेन संयोज्य वाक्यानि लिखन्तु।

१. चोरः - राक्षसः

२. वाहनम् - विमानम्

३. शुनकः - सिंहः

४. वृद्धः - युवकः

SCERT TELANGANA

इ. वृद्धिसन्धिः

१. एतानि उदाहरणानि परिशीलयन्तु।

1. एक + एकम्
   = एक् + अ + एकम् = एकैकम् । (अ + ए = ऐ)
2. महा + ऐश्वर्यम्
   = मह् + आ + ऐश्वर्यम् = महैश्वर्यम् । (आ + ऐ = ऐ)

अ/आ + ए/ऐ = ऐ

3. तस्य + ओदनः
   = तस्य् + अ + ओदनः = तस्यौदनः । (अ + ओ = औ)
4. गङ्गा + ओघः
   = गङ्ग् + आ + ओघः । (आ + ओ = औ)

अ/आ + ओ/ औ = ओ

'अ, आ' इत्येताभ्यां वर्णाभ्याम् 'ए, ऐ' इत्येतयोः परयोः 'ऐकारः', 'ओ, औ' इत्येतयोः परयोः 'औकारः' च, पूर्वपरयोः स्थाने एकादेशः भवति । एषः वृद्धिसन्धिः इत्युच्यते ।

अ/आ + ए/ऐ	अ/आ + ओ/औ
ऐ	औ

२. पदच्छेदं कृत्वा सन्धिनियमं सूचयन्तु।

१. तत्रैव = ... =
२. पुराणैतिह्यम् = ... =
३. ममौषधम् = ... =
४. सज्जनौदार्यम् = ... =
५. इहैकस्याम् = ... =

३. सन्धिं कृत्वा सन्धिनियमं सूचयन्तु।

१. देव + ऐश्वर्यम् = ... =
२. सुखस्य + ऐकान्तिः = ... =
३. घन + ओषधिः = ... =
४. पुण्याय + एव = ... =
५. कृष्ण + औत्कण्ठ्यम् = ... =

SCERT TELANGANA

ई. अत्र कानिचन पदानि सन्ति। तेषां विघटनं कृत्वा सन्धेः नाम लिखन्तु।

अ. अन्नोत्पादनाय, आ. जलोपयोगेन, इ. रक्षणोपायान्, ई. कार्योपयोगाय

उ. उदाहरणानुसारम् एतेषां समस्तपदानां विग्रहवाक्यानि लिखन्तु।

उदा।। अन्नोत्पादनम् = अन्नस्य उत्पादनम्

१. जीवनाधाराः = ...

२. ऊर्जोत्पादनम् = ...

३. जलसंरक्षणम् = ...

४. कृमिनिरोधकम् = ...

ऊ. ये क्रियापदानां पुरतः आगत्य, क्रियापदस्य अर्थं परिवर्तयन्ति ते उपसर्गाः।

उदा।। १. गच्छति - పోవుచున్నాడు. 'आ' इति उपसर्गमेलनेन,

आ-गच्छति = आगच्छति - వచ్చుచున్నాడు.

अत्र दत्तान् उपसर्गान् क्रियापदैः सह योजयित्वा वदन्तु। योजनानन्तरम् अर्थान् लिखन्तु।

उदा।। आ-नयति = आनयति

१. अनु-वदति =	२. आ-हरति =
३. वि-हरति =	४. सं-हरति =
५. प्र-हरति =	६. अव-गच्छति =
७. उप-करोति =	८. अभि-जानाति =

६. सर्जनात्मकव्यक्तीकरणम्

अ. "मितजलव्ययः जीवनमूल्यम्" इति विषये कथां रचयन्तु।

आ. पाठस्थम् एकम् अंशं स्वीकृत्य सम्भाषणं लिखन्तु।

SCERT TELANGANA

७. परियोजनाकार्यम्

अ. जलसंरक्षणार्थं गर्ताः कथं निर्मातव्याः इति ज्ञात्वा कक्ष्यायां वदन्तु।

आ. पट्टिकाम् अनुसृत्य कालुष्यकारणानि, तेभ्यः जायमानाः हानीः च लिखन्तु।

संसाधनम्	कालुष्यकारणानि	हानयः
भूमिः		
वायुः		

८. प्रशंसा

पत्रकारः - आर्य! भवन्तः जानन्ति एव यत् विद्यालयं छात्राः पठनार्थम् आगच्छन्ति। तैः श्रमकार्यं कारयन्ति। एषः अपराधः खलु?

प्रधानोपाध्यायः - भवन्तः अन्यविधेन चिन्तयन्ति। ते श्रमकार्यरूपेण जलसंरक्षणागर्तान् खनन्ति। एतत् कार्यं तेषां पाठ्यविषये परियोजनारूपेण दत्तम्। गृहे बृहत् प्रदेशः न भवति। अतः अत्र मिलित्वा कुर्वन्ति। वर्षाकाले उपयुज्यते।

पत्रकारः - तथा वा? एतत् उत्तमं कार्यम्। प्रत्येकस्मिन् विद्यालये एतत् आवश्यकम् एव। एकं छायाचित्रं स्वीकृत्य तेषां सेवां विलिख्य पत्रिकायै प्रेषयामि।

(जलसंरक्षणे छात्राणां दायित्वम् अधिकृत्य वदन्तु ।)

स्वीयमूल्याङ्कनम्

	आम्	न	किञ्चित्
१. पाठं धारालतया पठितुं शक्नोमि ।			
२. जलस्य संरक्षणं कथं करणीयमिति वक्तुं शक्नोमि ।			
३. कालुष्यजलेन जायमानां हानिम् उद्दिश्य लेखितुं शक्नोमि।			
४. ‘‘मितजलव्ययः जीवनमूल्यम्’’ इति विषये कथां रचयितुं शक्नोमि ।			

SCERT TELANGANA

तृतीयभागः

पठन्तु - नन्दन्तु

चोराय उपाहारः

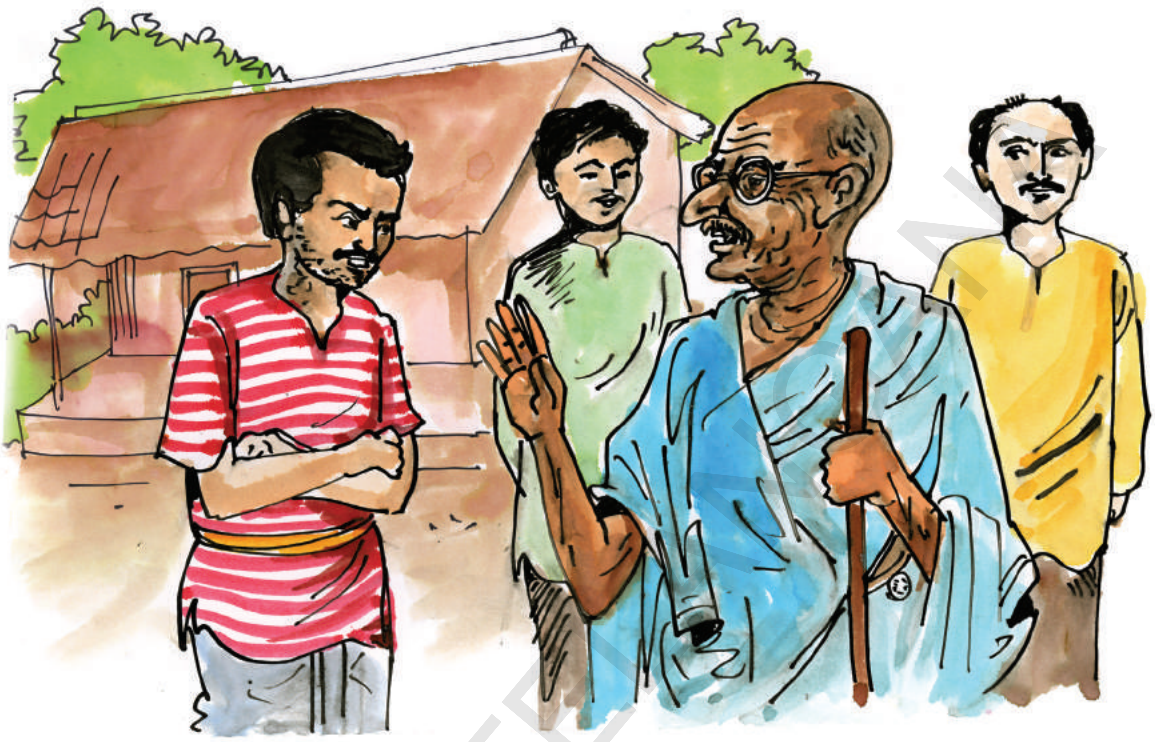

एकदा रात्रौ साबरमतिस्थस्य आश्रमस्य पाकमन्दिरं प्रविष्टवान् कश्चन चोरः। सः यदा किमपि चोरयन् आसीत् तदा तम् आश्रमवासिनः गृहीतवन्तः। आश्रमे चौर्यं कर्तुम् उद्यतस्य तस्य विषये सर्वेषां महान् क्रोधः आसीत् अतः सः सम्यक् प्रहृतः अपि। 'एषः इदानीम् एव आरक्षकाधीनः करणीयः' इति अभिप्रायं प्रकटितवन्तः केचन। किन्तु गान्धिवर्यस्य अनुज्ञां विना तत् असाध्यम् आसीत्।

अतः अग्रिमे दिवसे प्रातःकाले महात्मा गान्धिवर्यः उपाहारस्वीकरणाय यदा तत्र आगच्छत् तदा आश्रमवासिभिः सः चोरः तस्य सम्मुखे उपस्थापितः। चोरः कथं बद्धः इत्यादिकं गान्धिवर्यं विस्तरेण श्रावितवन्तः ते।

सर्वं श्रुत्वा गान्धिवर्यः अपृच्छत् - ''एतस्मै उपाहारः दत्तः भवद्भिः उत न? '' इति। ''उपाहरः कोऽपि न दत्तः'' इति अवदन् आश्रमवासिनः।

''चोरस्य उपाहारदानादिसत्कारः किमर्थम्?'' इति सक्रोधम् अपृच्छत् कश्चन आश्रमवासी। गान्धिवर्यः तं सकृत् गम्भीरतया अपश्यत्। क्षणं विरम्य सः - ''आदौ एतस्मै उपाहारः दीयताम्। तत्पश्चात् एषः मत्समीपम् आनेतव्यः'' इति आज्ञापयत्। तथैव कृतं तैः आश्रमवासिभिः। ततश्च पुरतः आगतं चोरं स्वपार्श्वे उपवेश्य गान्धिवर्यः सुमधुरैः वचोभिः अवदत् - ''भ्रातः, चोर्यकरणं महते पापाय। निर्धनत्वेन बाधितः सन् भवान् एवं कर्तुम् उद्युक्तः स्यात् इति भावयामि अहम्। निर्धनता सर्वपापमूला इति अहं जानामि। सा अनिच्छतः अपि जनेन पापकार्याणि कारयति। एवं ननु?''

''गान्धिवर्यस्य मृदुना व्यवहारेण सः चोरः आश्चर्यचकितः। गान्धिवर्येण चौर्यस्य वास्तविकं कारणं यत् ऊहितं तत् तस्मिन् आश्चर्यम् अजनयत्। गान्धिवर्यस्य मुखं निर्निमेषं पश्यन् सः मौनेन अतिष्ठत्।

गान्धिवर्यः एव पुनः अवदत् - ''मित्र, अलं चिन्तया। अहम् अस्मिन् एव आश्रमे तुभ्यं कार्यं दास्यामि। एतच्च दुष्कार्यं त्यज। अस्माभिः सह साधुजीवनं यापय। एतत् अनुमतं खलु भवतः? '' इति।

महात्मनः गान्धिवर्यस्य एतानि वचनानि श्रुत्वा द्रवीभूतान्तःकरणः सः चोरः गान्धिवर्यस्य पादौ गृह्णन् अश्रूणि स्त्रावितवान्। ततः सः आश्रमे एव निवसन् सर्वाणि कार्याणि श्रद्धया कुर्वन् उत्तमं जीवनं यापयन् साधुजनः अभवत्।

SCERT TELANGANA

चतुर्थभागः

एकादशः पाठः

११. धर्मबुद्धिः - पापबुद्धिः

चित्रं पश्यन्तु, चिन्तयन्तु, वदन्तु।

१. चित्राधारेण एकां कथां वदन्तु।
२. गर्दभस्य युक्तिः का?
३. एतादृशीम् अन्यां घटनां वदन्तु।

पाठस्य चित्रं पश्यन्तु। तत् उद्दिश्य वदन्तु।

रामपुरग्रामे धर्मबुद्धिः पापबुद्धिः इति द्वे मित्रे प्रतिवसतः स्म। एकदा पापबुद्धिः एवम् अचिन्तयत्।

'अहं तावत् मूर्खः दरिद्रः च। अतः धर्मबुद्धिम् आदाय देशान्तरं गत्वा तस्य साहाय्येन प्रभूतं धनम् अर्जयित्वा तमपि वञ्चयित्वा सुखी भवामि।'

अथ अन्यस्मिन् दिवसे पापबुद्धिः धर्मबुद्धिसमीपं गत्वा एवम् अवोचत्।

पापबुद्धिः - भोः मित्र! जनः यावद् देशदेशान्तरं न गच्छति तावत् विद्यां, वित्तं च सम्यक् न प्राप्नोति इति ज्योष्ठाः वदन्ति। अतः आवां देशान्तरं गत्वा तत्रस्थान् विशेषान् दृष्ट्वा, विपुलञ्च धनं सम्पाद्य आगमिष्यावः।

पापबुद्धेः वचनं श्रुत्वा आनन्दितः धर्मबुद्धिः "तथैव भवतु" इत्युक्त्वा, ज्येष्ठानाम् अनुमतिं स्वीकृत्य देशान्तरं प्रस्थितः। धर्मबुद्धिः कार्यसमर्थः, ऋजुवर्तनश्च। स्वकौशलेन सः देशान्तरे प्रभूतं धनम् अर्जितवान्। धर्मबुद्धिना सह भ्रमन् तस्य प्रभावेण पापबुद्धिरपि विपुलं धनं सम्पादितवान्। ततः द्वावपि स्वार्जितधनेन नितरां सन्तुष्टौ स्वग्रामं प्रतिनिवृत्तौ। स्वग्रामसमीपस्थे गहने वने तौ गच्छन्तौ आस्ताम्। मार्गमध्ये पापबुद्धिः धर्मबुद्धिम् एवम् उक्तवान्।

पापबुद्धिः - भोः मित्र! सर्वम् एतत् धनं गृहं प्रति नेष्यामः चेत् कुटुम्बिनः बान्धवाश्च याचिष्यन्ते। अतः अस्मिन्नेव अरण्ये कुत्रापि भूमौ एतद् धनं निक्षिप्य, किञ्चिन्मात्रं स्वीकृत्य गृहं प्रविशावः। आवश्यकतायां सत्यां पुनः तावन्मात्रं धनं गृहं नेष्यावः। तेन अतिकष्टेन आर्जितं धनं व्यर्थं न भविष्यति।

NCERT TELANGANA

धर्मबुद्धिः पापबुद्धेः आशयम् अङ्गीकृत्य "तथैव कुर्वः" इत्युक्तवान्। द्वावपि एकस्य शमीवृक्षस्य अधः गर्तं कृत्वा, तस्मिन् धनं निक्षिप्य, गर्तं पूरयित्वा, स्वगृहं गत्वा सुखेन तिष्ठतः।

अपरस्मिन् दिवसे पापबुद्धिः मध्यरात्रं वनं गत्वा गर्ते स्थापितं सर्वं धनं स्वीकृत्य गर्तं पूरयित्वा स्वगृहं गतवान्। सः अन्यस्मिन् दिने धर्मबुद्धिसमीपं गत्वा उक्तवान् -

पापबुद्धिः - मित्र! कुटुम्बभारं वोढुं धनमावश्यकम्। अतः वनं गत्वा किञ्चिन्मात्रं धनम् आनेष्यावः।

धर्मबुद्धिः - मित्र! तथैव भवतु!

अथ द्वावपि वनं गत्वा यावत् गर्तं खनतः तावद् रिक्तभाण्डं दृष्टवन्तौ। तदा पापबुद्धिः स्वशिरः स्वयं ताडयन् कोपेन -

पापबुद्धिः - रे धर्मबुद्धे! भवानेव सर्वं धनम् अपहृतवान्। अपहृत्य पुनः गर्तापूरणं कृतवान्। ददातु मे तस्यार्धम्। नो चेत् इदानीमेव गत्वा धर्माधिकारिणं निवेदयिष्यामि।

धर्मबुद्धिः - भोः दुष्ट! एवं मा वदतु। अहं तु धर्मबुद्धिः। ईदृशचोरकार्यं कदापि न करोमि। इदानीमेव धर्माधिकारिसमीपं गच्छावः। कः चोरः इति निर्णीतं भविष्यति।

SCERT TELANGANA

एवं द्वावपि परस्परं कलहायमानौ, परस्परं दूषयन्तौ च धर्माधिकारिसमीपं गत्वा, कलहकारणं निवेदितवन्तौ। धर्माधिकारी द्वावपि दिव्यग्रन्थस्पर्शं कृत्वा प्रतिज्ञातुम् आज्ञापितवान्।

तदैव पापबुद्धिः भोः! एतदनुचितम्! साक्षिणाम् अभावे दिव्यपरीक्षा करणीया। मम तु वृक्षदेवताः साक्षिभूताः तिष्ठन्ति। ताः एव आवयोर्मध्ये कः चोरः? कः साधुः? इति निर्णेष्यन्ति।

धर्माधिकारी पापबुद्धेः आशयम् अङ्गीकृत्य "श्वः प्रातरेव भवद्भ्याम् अस्माभिस्सह वनम् आगन्तव्यम्" इति आदिष्टवान्। एतस्मिन्नन्तरे पापबुद्धिः स्वगृहं गत्वा स्वजनकम् एवमुक्तवान्।

पापबुद्धिः - "तात! धर्मबुद्धिः मम प्रभूतं धनं चोरितवान्। भवान् साक्षी भूत्वा मम वचनानुसारं वने धर्मबुद्धिरेव चोरः इति कथयतु। तेन धर्मबुद्धिः चोरः इति प्रमाणितं भवति। अन्यथा मम प्राणाः एव गमिष्यन्ति।"

पापबुद्धेः पिता - पुत्र! मम कर्तव्यं वदतु। अवश्यं करिष्यामि।

पापबुद्धिः - तात! तस्मिन् वने एकः महान् शमीवृक्षः अस्ति। तस्मिन् महाकोटरमस्ति। भवान् इदानीमेव गत्वा तस्मिन् कोटरे उपविशतु। श्वः प्रभाते धर्माधिकारिणः पुरतः यदा अहं सत्यं कथयिष्यामि तदा भवान् 'धर्मबुद्धिरेव चोरः' इति उच्चैः वदतु।

पापबुद्धेः पिता - "तथैव करिष्यामि।"

अपरस्मिन् दिने प्रातः पापबुद्धिः, धर्मबुद्धिः, धर्माधिकारी, इतरे सभ्यजनाश्च मिलित्वा वने प्रविश्य यत्र धनं स्थापितमासीत् तस्य शमीवृक्षस्य समीपम् अगच्छन्। तदा पापबुद्धिः एवमुच्चैः उक्तवान्।

पापबुद्धिः - भगवति वनदेवते! आवयोः मध्ये कः चोरः? कृपया कथयतु!

तदा शमीकोटरस्थः पापबुद्धेः पिता उच्चैः उक्तवान्। ''भोः! श्रृण्वन्तु! धर्मबुद्धिरेव धनम् अपहृतवान्। अतः सः एव चोरः'' -

तत् श्रुत्वा सर्वे विस्मिताः अभवन्। धर्मबुद्धिः तस्मिन् अविश्वस्य, शमीकोटरे शुष्कग्रासादिकं संस्थाप्य, वह्निं ज्वालितवान्। प्रदहता तेन वह्निना अर्धदग्धशरीरः पापबुद्धेः पिता उच्चैः आक्रन्दनं कुर्वन् कोटराद् बहिरागतः। धर्माधिकारी तं गृहीत्वा, यथार्थवृत्तान्तं ज्ञात्वा, धर्मबुद्धिं प्रशंस्य, पापबुद्धिं बद्ध्वा, कारागारे स्थापितवान्।

एतानि कुर्वन्तु

१. श्रृण्वन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

अ. कथां स्वीयवाक्यैः वदन्तु।

आ. सर्वं धनं गृहं प्रति नेष्यावः चेत् किं भविष्यति इति पापबुद्धिः अवदत्?

इ. पापबुद्धिः किमर्थं धनं सर्वम् अपहृतवान्?

ई. अनेन पाठेन भवान् किम् अवगतवान्?

२. पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यक्तीकुर्वन्तु

अ. अधः दत्तानि पदानि पाठे अन्विष्य तेषाम् अधः रेखाङ्कनं कुर्वन्तु। पदकोशं दृष्ट्वा तेषाम् अर्थान् जानन्तु।

प्रभूतम्	विपुलम्	गहने	देशान्तरम्	आर्जितम्
कोटरः	रिक्तभाण्डम्	ऋजुवर्तनः	अर्धदग्धशरीरः	प्रमाणितम्

आ. अधः दत्तानि वाक्यानि पठन्तु। तत्समानार्थकवाक्यानि पाठे अन्विष्य लिखन्तु।

1. పెద్దల అనుమతి తీసుకొని దేశాటనకు బయలుదేరాడు.
2. ఇప్పుడే ధర్మాధికారి వద్దకు వెళ్దాం.
3. ధర్మబుద్ధే దొంగ అని చెప్పు.
4. ధర్మాధికారి ఇద్దరినీ దివ్యగ్రంథాన్ని తాకి ప్రతిజ్ఞ చేయమని ఆజ్ఞాపించాడు.
5. ధర్మబుద్ధి పనిచేయగల సమర్థుడు. మంచినడవడిక కలవాడు.

SCERT TELANGANA

इ. अधः दत्तानि वाक्यानि कः कं प्रति वदति इति लिखन्तु।

	कः?	कंप्रति?
१. तथैव भवतु।	....	....
२. मित्र! कुटुम्बभारं वोढुं धनमावश्यकम्।	....	....
३. एतदनुचितम्। साक्षिणाम् अभावे दिव्यपरीक्षा करणीया।	....	....
४. श्वः प्रातरेव भवद्भ्याम् अस्माभिस्सह वनम् आगन्तव्यम्।	....	....
५. मम कर्तव्यं वदतु। अवश्यं करिष्यामि।	....	....
६. अतः सः एव चोरः।	....	....

३. लेखनं, स्वीयरचना

अ. पठन्तु, लिखन्तु

१. पापबुद्धिः धर्मबुद्धिश्च कस्मिन् ग्रामे वसतः स्म?

२. धनार्जनविषये पापबुद्धेः चिन्तनं किम्?

३. ''धर्मबुद्धिः व्यापारनिपुणः'' इति कानि पदानि सूचयन्ति?

४. चोरितधनरक्षणार्थं पापबुद्धिः कीदृशीं युक्तिं चिन्तितवान्?

५. पापबुद्धेः वञ्चना कथं बहिर्गता अभवत्?

आ. चिन्तयन्तु, लिखन्तु

१. पापबुद्धिः कीदृशः?

२. धर्मबुद्धिः कीदृशः?

३. पापबुद्धेः जनकः स्वपुत्रस्य साहाय्यं किमर्थं कृतवान्?

४. पूर्वं ग्रामेषु धर्माधिकारिणः किं किं कुर्वन्ति स्म?

४. पदजालाभिवृद्धिः, भाषाक्रीडाः

अ. अधः दत्तानि पदानि उपयुज्य स्वीयवाक्यानि लिखन्तु।

आदाय, सम्पाद्य, स्वीकृत्य, निक्षिप्य, अङ्गीकृत्य, प्रविश्य, संस्थाप्य, ज्ञात्वा, गत्वा, अर्जयित्वा, दृष्ट्वा, श्रुत्वा, उक्त्वा, कृत्वा, पूरयित्वा, मिलित्वा, गृहीत्वा।

SCERT TELANGANA

आ. बन्धुवाचकानि

१. अधस्थानि चित्राणि दृष्ट्वा तेषां बन्धुत्वम् अवगच्छन्तु।

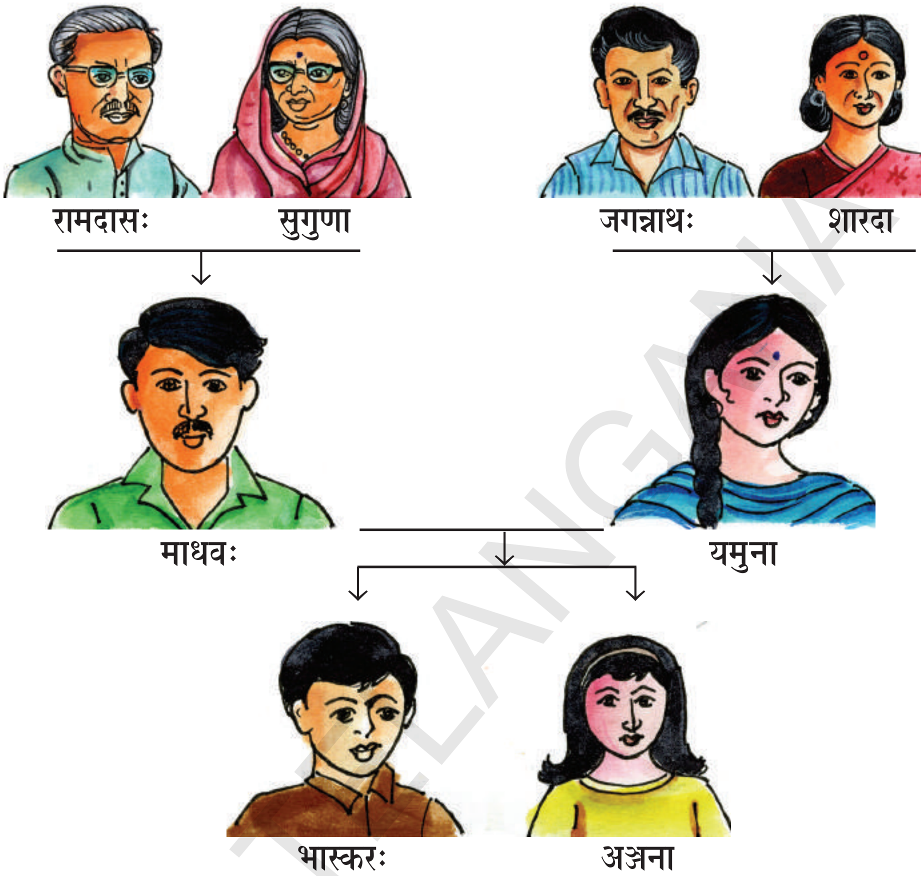

अत्र पट्टिकायां बन्धुवाचकानि पदानि सन्ति। तैः सह बन्धुवाचकवाक्यानि लिखन्तु।

माता	पिता	पुत्रः	दौहित्री	स्नुषा	पौत्री
पितामही	मातामहः	मातामही	श्वश्रूः	जामाता	पितामहः
दौहित्रः	पुत्री	पतिः	पत्नी	अग्रजः	भगिनी

उदा : - यमुना रामदासस्य स्नुषा।

५. व्याकरणांशा

अ. अत्र दत्तानि पदानि अवगच्छन्तु।

१. प्रभूतं धनम् ३. गहने वने

२. विपुलं धनम् ४. दिव्या परिक्षा

☞ अत्र धनम्, वने, परीक्षा, इत्यादीनि संज्ञावाचकानि। प्रभूतं, विपुलं, गहने, दिव्या इत्यादीनि पदानि तेषां संज्ञावाचकानां गुणम्, स्वभावम्, परिमाणम् इत्यादीनि प्रकटयन्ति। अतः एतानि विशेषणानि।

SCERT TELANGANA

आ. अधः दत्तेषु पदेषु संज्ञावाचकानि, विशेषणानि च विभज्य लिखन्तु।

स्वार्जितं धनम् , महान् कोटरः, अर्धदग्धः शरीरः, रिक्तं भाण्डम्

विशेषणानि	संज्ञावाचकानि
१.	....
२.	....
३.	....
४.	....

इ. परिच्छेदं पठित्वा विशेषणपदानि, संज्ञावाचकानि च पट्टिका रूपेण लिखन्तु।

सुनीता एका मृत्तिकाशिल्पकारिणी। सा मृत्तिकया अनेकरूपाणि निर्माति। तदर्थं सा नूतनोपकरणानि उपयुङ्क्ते। मृत्तिकारूपाणि, अमूल्यैः वस्त्रैः, सुवर्णहारैः, वर्णपुष्पैः अलङ्करोति। सा प्रतिदिनं पुस्तकापणं गच्छति। तत्र विविधचित्राणि, पुरातनचित्राणि, मनोहरचित्राणि, वस्त्रवैविध्यचित्राणि क्रीणाति। तानि दृष्ट्वा मृत्तिकारूपाणि अलङ्करोति।

ई. जया-किशोरयोः अभीष्टानि भिन्नानि। तयोः कार्याणि अवगच्छन्तु।

१. किशोरः रामायणं पठितुम् (पठनम्) इच्छति।

२. जया चित्रलेखनं कर्तुम् (करणम्) इच्छति।

३. किशोरः शीतलपानीयं पातुम् (पानम्) आपणं गच्छति।

४. जया चलनचित्रं द्रष्टुं (दर्शनम्) गृहे अस्ति।

उ. एतानि पदानि पठन्तु।

१. पठितुम्	-	पठनम्	३. कर्तुम्	-	करणम्
२. पातुम्	-	पानम्	४. द्रष्टुम्	-	दर्शनम्

ऊ. उपरि दत्तानि पदानि अनुसृत्य अधः दत्तेषु वाक्येषु समुचितं पदं लिखन्तु।

१. केशवः गीतं................ (श्रवणम्) चलद्वाणीम् उपकरोति।

२. जया पुस्तकं................ (क्रयणम्) आपणं गच्छति।

३. दिवाकरः.................... (स्नानम्) नदीं गच्छति।

४. पुष्पा.................... (भाषणम्) अन्यां गृहिणीम् आह्वयति।

५. शङ्करः रामायणं................ (पठनम्) ग्रन्थालयं गच्छति।

६. बसवराजः रोटिकाः................ (खादनम्) भोजनमन्दिरं गतवान्।

SCERT TELANGANA

ऋ. अधः दत्तं वाक्यद्वयं क्रियापदस्य परिवर्तनेन एकं वाक्यं कुर्वन्तु।

उदा - **माता पाठशालां गच्छति। बालकं गृहं नयति ।**
माता बालकं नेतुं पाठशालां गच्छति।

१. वृद्धः फलं खादितवान्, फलानि क्रीतवान्।
२. शुनकः अन्तः प्रविशति, वेगेन आगच्छति।
३. पद्मा वस्त्राणि क्रीणाति, धनं गणयति।
४. नवीनः चलनचित्रं दृष्टवान्, मित्रेण सह भाषते।

ॠ. उदाहरणं दृष्ट्वा समुचितपदानि लिखन्तु।

उदा।। लिखति - लेखितुम्

१. खादति -	२. वदति - ....
३. करोति -	४. क्रीडति - ....
५. नयति -	६. भवति - ....
७. पठति -	८. आनयति - ....
९. धावति -	१०. पिबति - ....

ए. सम्भाषणम् उच्चैः पठन्तु।

विनायकः - मित्राणि अद्य सायं मम सोदर्याः जन्मदिनोत्सवः। भवन्तः समये आगच्छन्ति चेत् पयोहिमं लभ्यते। नो चेत् न लभ्यते।

गिरिधरः - सायङ्काले गृहपाठः लेखनीयः। नोचेत् समाप्तः न भवति। सम्पूर्णःभविष्यति चेत् आगमिष्यामि।

विकासः - सायं मम अम्बया सह बहिर्गमनमस्ति चेत् नागमिष्यामि। नो चेत् आगमिष्यामि।

सागरिका - सङ्गीतकक्ष्या नास्ति चेत् अहमागमिष्यामि। नो चेत् न।

विनायकः - भवतु। सर्वे प्रयत्नं कुर्वन्तु। नोचेत् पयोहिमानि व्यर्थानि भविष्यन्ति।

ऐ. अधः दत्तानि पदानि उपयुज्य 'चेत्', 'नो चेत्' इत्यव्यययोः साहाय्येन वाक्यानि लिखन्तु।

वृष्टिः		सस्यम्	
अधिकखादनम्		अनारोग्यम्	
उपनेत्रम्	चेत्	पठति	नोचेत्
जलम्		ददातु	
इन्धनतैलम्		चलति	

SCERT TELANGANA

६. सर्जनात्मकव्यक्तीकरणम्

अ. ''एतस्मिन्नन्तरे पापबुद्धिः स्वगृहं गत्वा''.... इति आरभ्य कथाम् अन्यप्रकारेण पूरयन्तु।

आ. पाठ्यकथां लघुनाटिकारूपेण प्रदर्शयन्तु।

७. परियोजनाकार्यम्

अ. ''परधनहरणचिन्तनेन स्वगौरवं न्यूनं भवति'' इत्यंशं स्वीकृत्य अन्यां कथां/घटनां वा लिखन्तु अथवा सङ्कलयन्तु।

८. प्रशंसा।

अध्यापकः - गतदिने श्रीनिवासः स्वबुद्धिबलेन एकस्य वणिजः वञ्चनां निरुद्धवान्। श्रीनिवास! अत्रागच्छतु। गतदिनवृत्तान्तं वदतु।

श्रीनिवासः - मित्राणि! गतदिने ममाम्बा किलोमितशर्कराम् आनेतुं माम् आपणं प्रेषितवती। अहं धनं दत्त्वा वणिजं शर्करां ददातु इत्युक्तवान्। सः शर्करां तोलयित्वा अदात्। किन्तु सा शर्करा किलोमिता नास्तीति सन्देहः आगतः। तस्य तुलायाम् अधः एकं चुम्बकं दृष्टवान्। तं चुम्बकं सर्वेभ्यः दर्शितवान्।

अध्यापकः - अहं श्रीनिवासम् अभिनन्दामि। भवन्तः अपि एवं चतुराः भवेयुः।

(एतादृशं कार्यं कोऽपि करोति चेत् तम् भवान्/भवती कथम् अभिनन्दति।)

स्वीयमूल्याङ्कनम्

	आम्	न	किञ्चित्
१. पाठं धारालतया पठितुं शक्नोमि ।			
२. कथां स्वीयवाक्यैः वक्तुं शक्नोमि ।			
३. कठिनपदानि वाक्येषु प्रयोक्तुं शक्नोमि ।			
४. पाठ्यकथां लघुनाटकरूपेण प्रदर्शयितुं शक्नोमि ।			

★ ★ ★

SCERT TELANGANA

चतुर्थभागः

द्वादशः पाठः

१२. प्रहेलिकाः

चित्रं पश्यन्तु, चिन्तयन्तु, वदन्तु।

१. चित्रे कानि कानि दृश्यन्ते?
२. तयोः मध्ये सम्बन्धः कः?
३. भवान्/भवती एतादृशप्रहेलिकाः वक्तुं शक्नोति वा?

पाठस्य चित्रं पश्यन्तु। तत् उद्दिश्य वदन्तु।

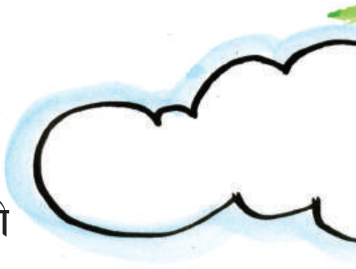

एकस्मिन् ग्रामे एका महिला सुदूरस्थं रामालयं गच्छन्ती आसीत्। मार्गस्थे एकस्मिन् वृक्षे एकः शापग्रस्तः ब्रह्मराक्षसः आसीत्। सा महिला यदा तस्य वृक्षस्य समीपम् आगतवती, तदानीं सः ब्रह्मराक्षसः ताम् एवमुक्तवान् -

ब्रह्मराक्षसः - हे महिले। कुत्र गच्छति? तिष्ठ तत्रैव।

महिला - (भीतिम् अनुभवन्ती) हा!

ब्रह्मराक्षसः - अहं ब्रह्मराक्षसः। भवतीं खादितुमिच्छामि। तिष्ठ तत्रैव।

महिला - अहं देवालयं गच्छन्ती अस्मि। कृपया मां त्यजतु।

ब्रह्मराक्षसः - हुँ! यदि इतः गन्तुमिच्छति तर्हि मम प्रश्नानां समाधानानि वदतु।

महिला - अस्तु। पृच्छतु। शक्यते चेत् समाधानं दास्यामि।

ब्रह्मराक्षसः - **न तस्यादिः न तस्यान्तः मध्ये यस्तस्य तिष्ठति।**
तवाप्यस्ति ममाप्यस्ति यदि जानासि तद्वद।।

महिला - (चिन्तयित्वा) नयनम्।

ब्रह्मराक्षसः - भवती बुद्धिमती अस्ति। अस्तु, अन्यत् पृच्छामि -

दन्तैर्हीनः शिलाभक्षी निर्जीवो बहुभाषकः।
गुणस्यूतिसमृद्धोऽपि परपादेन गच्छति।।

SCERT TELANGANA

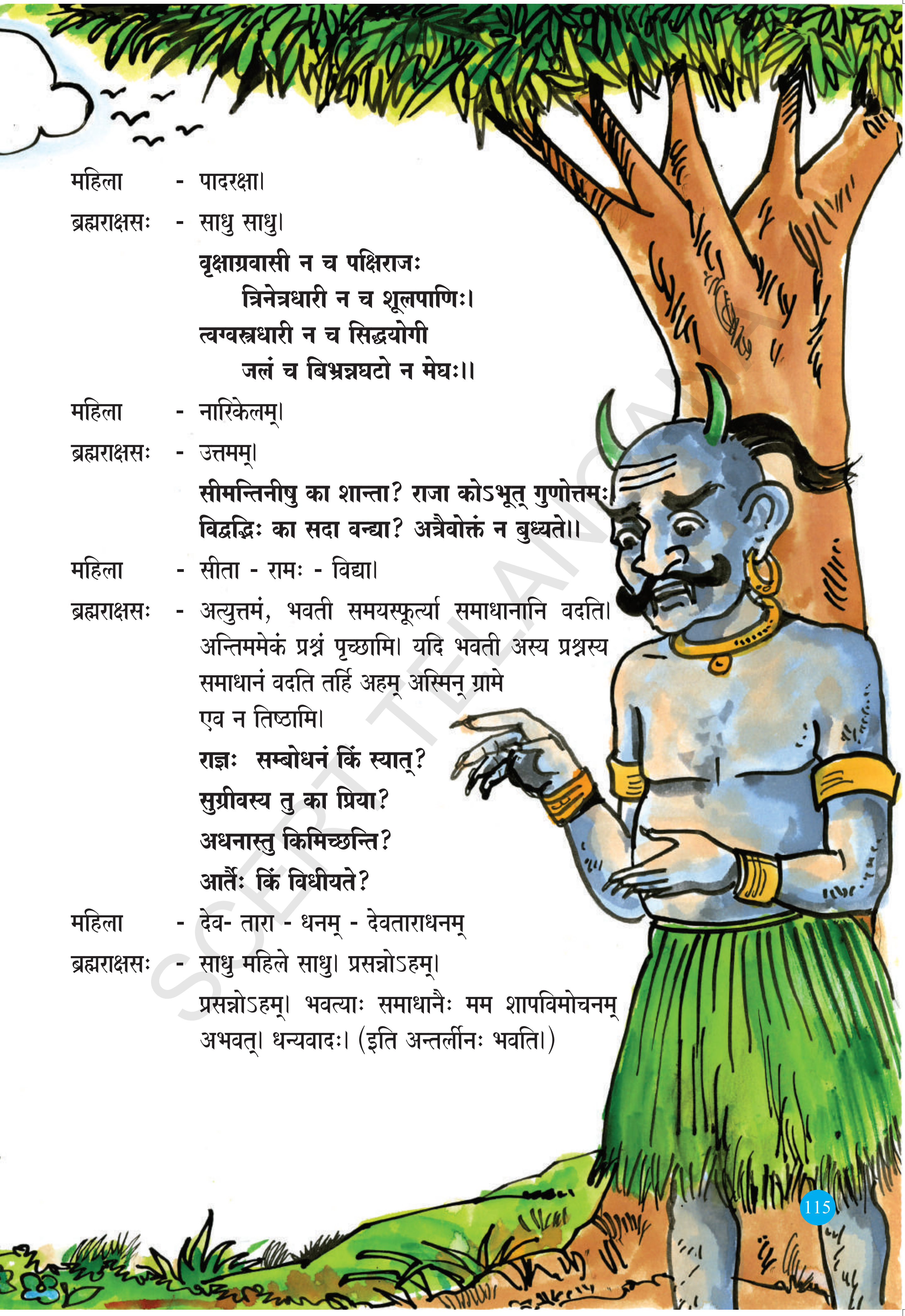

महिला - पादरक्षा।

ब्रह्मराक्षसः - साधु साधु।

वृक्षाग्रवासी न च पक्षिराजः
त्रिनेत्रधारी न च शूलपाणिः।
त्वग्वस्त्रधारी न च सिद्धयोगी
जलं च बिभ्रन्नघटो न मेघः।।

महिला - नारिकेलम्।

ब्रह्मराक्षसः - उत्तमम्।

सीमन्तिनीषु का शान्ता? राजा कोऽभूत् गुणोत्तमः।
विद्वद्भिः का सदा वन्द्या? अत्रैवोक्तं न बुध्यते।।

महिला - सीता - रामः - विद्या।

ब्रह्मराक्षसः - अत्युत्तमं, भवती समयस्फूर्त्या समाधानानि वदति। अन्तिममेकं प्रश्नं पृच्छामि। यदि भवती अस्य प्रश्नस्य समाधानं वदति तर्हि अहम् अस्मिन् ग्रामे एव न तिष्ठामि।

राज्ञः सम्बोधनं किं स्यात्?
सुग्रीवस्य तु का प्रिया?
अधनास्तु किमिच्छन्ति?
आर्तैः किं विधीयते?

महिला - देव- तारा - धनम् - देवताराधनम्

ब्रह्मराक्षसः - साधु महिले साधु। प्रसन्नोऽहम्। प्रसन्नोऽहम्। भवत्याः समाधानैः मम शापविमोचनम् अभवत्। धन्यवादः। (इति अन्तर्लीनः भवति।)

SCERT TELANGANA

एतानि कुर्वन्तु

१. श्रुण्वन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

अ. चित्रे के के सन्ति?

आ. संवादः कयोः मध्ये प्रचलति?

इ. महिला कुत्र गच्छन्ती आसीत्?

ई. ब्रह्मराक्षसः किमर्थं तत्र अस्ति?

२. पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यक्तीकुर्वन्तु

अ. अधः दत्तानि पदानि पाठे अन्विष्य तेषाम् अधः रेखाङ्कनं कुर्वन्तु। पदकोशं दृष्ट्वा तेषाम् अर्थान् जानन्तु।

भगवता	मार्गस्थः	शापग्रस्तः	नयनम्	दन्तैर्हीनः
शिलाभक्षी	बहुभाषकः	पादरक्षा	वृक्षाग्रवासी	त्वग्वस्त्रधारी
सिद्धयोगी	त्रिनेत्रधारी	पक्षिराजः	मेघः	नारिकेलम्
सीमन्तिनीषु	समयस्फूर्त्या	बुध्दिमती		

आ. अधः दत्तानि पदानि पठित्वा उचितस्थाने पाठानुगुणं स्थापयन्तु।

<u>भगवतः</u> ग्रामे एका महिला, <u>ब्रह्मराक्षसः</u> श्रीरामस्य <u>वृक्षे</u> गच्छन्ती आसीत्।
<u>मार्गस्थे</u> एकस्मिन् <u>मन्दिरम्</u> एकः शापग्रस्तः <u>एकस्मिन्</u> आसीत्।

इ. प्रहेलिकानां भावं स्पष्टतया पठन्तु। अवगच्छन्तु।

'న' అక్షరాన్ని మొదలు గాను, చివర గాను, 'య' అక్షరాన్ని మధ్యగాను కలిగినదేమిటి? అది నీవు కలిగి ఉన్నావు నేనూ కలిగి ఉన్నాను. తెలిస్తే చెప్పు.

పళ్ళే లేవు. కాని రాళ్ళు తింటుంది. జీవమే లేదు కాని భలే మాట్లాడుతుంది. దారాల సంచిని కలిగి ఉన్నా వేరే వారి కాళ్ళతో నడుస్తుంది.

చెట్టుకొమ్మన ఉంటుంది, కాని పక్షి కాదు, మూడుకన్నులు కలది, కాని శివుడు కాదు, చర్మాన్నే వస్త్రంగా ధరిస్తుంది, కాని యోగి కాదు. నీటిని కలిగి ఉంటుంది, కాని కుండకాదు. మేఘం అసలే కాదు.

SCERT TELANGANA

స్త్రీల యందు శాంతమైన స్వభావం కలదెవరు? గుణములతో ఉత్తముడైన రాజు ఎవరు? విద్వాంసులు నమస్కరించేదెవరికి? వీటి జవాబులు ఇక్కడే ఉన్నాయి కాని తెలియదు.

రాజును ఎలా సంబోధిస్తావు? సుగ్రీవుని ప్రేయసి ఎవరు? నిర్ధనులు దేనిని కోరుకుంటారు? దుఃఖితులు ఏం చేస్తారు?

३. लेखनं, स्वीयरचना

अ. पठन्तु, लिखन्तु

१. 'हे महिले! तिष्ठ' इति केन उक्तम्?

२. त्रिनेत्रधारी, न पक्षिराजः। कः सः?

३. सीमन्तिनीषु का शान्ता?

आ. चिन्तयन्तु, लिखन्तु

१. ब्रह्मराक्षसः महिलां किमर्थं प्रशंसितवान्?

२. 'देवताराधनम्' इति समाधानं कस्य प्रश्नस्य? तस्यां प्रहेलिकायां कः विशेषः अस्ति?

३. ब्रह्मराक्षसः महिलां किमर्थं न खादितवान्?

४. ब्रह्मराक्षसः कीदृशः?

४. पदजालाभिवृद्धिः, भाषाक्रीडाः

अ. अधः दत्तानां प्रश्नानां समाधानानि संस्कृतेन यच्छन्तु।

1. ఇల్లంతా తిరుగుతుంది మూలన కూర్చుంటుంది.

2. అమ్మ అంటే కలుస్తాయి, నాన్న అంటే కలవవు.

3. దగ్గరగా ఉంటాయి కాని కనపడవు.

4. తోకలేని పిట్ట 90 ఆమడలు వెళ్ళింది.

5. నాన్న లెక్క పెట్టలేదు.

6. అమ్మ చుట్టలేని చాప.

SCERT TELANGANA

आ. प्रश्नानां समाधानानि वदन्तु। पदमञ्जरीं पूरयन्तु।

उपरिष्टात् अधः

1. मन्दिरस्य पर्यायः
4. सीमन्तिनीषु का शान्ता
5. न तस्यादिः न तस्यान्तः मध्ये तिष्ठति ''यः'' तत् किम्
6. राजा कोऽभूत् गुणोत्तमः

वामतः दक्षिणम्

1. राज्ञः सम्बोधनं किं स्यात्।
2. सुग्रीवस्य प्रिया का?
3. अधनास्तु किम् इच्छन्ति?
7. श्रीरामस्य पुत्रः कः

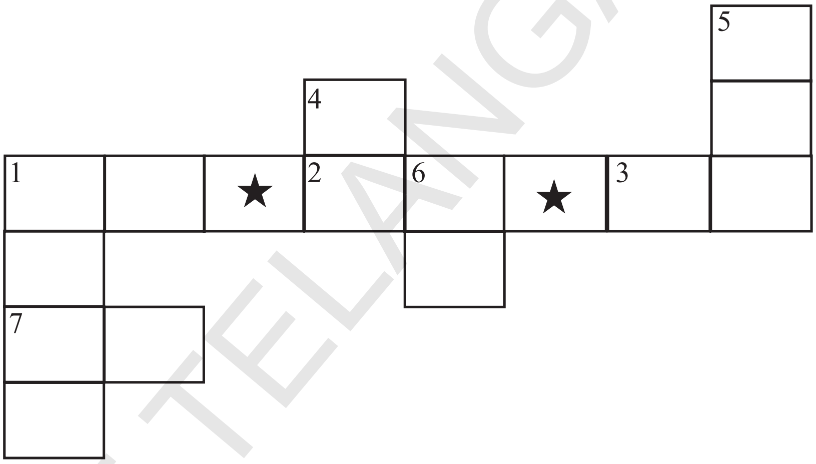

इ. चिन्तयित्वा समाधानानि लिखन्तु।

अ. श्रावणः इति पदे कः राक्षसः अस्ति। ....

आ. ब्रह्मराक्षसः इति पदे कः देवः अस्ति। ....

ई. अधः दत्तानां प्रश्नानां समाधानानि कोष्ठकसाहाय्येन लिखन्तु।

उदा।। वनं न तु वनम् - भवनम्

१. हारः न तु हारः -

२. यामि न तु यामि -

३. जनं न तु जनम् -

SCERT TELANGANA

४. योगः न तु योगः -

५. अञ्जलिः न तु अञ्जलिः -

६. शेषः न तु शेषः -

७. धनं न तु धनम् -

भवनम्, ब्रह्म, सम्बोधनम्, पतञ्जलिः, रावणः, विशेषः, उपयोगः, कवयामि, आहारः, भोजनम्

उ. अधः दत्तानि पदानि उपयज्य वाक्यानि लिखन्तु।

अ. बहुभाषकः आ. वृक्षाग्रम् इ. गुणोत्तमः ई. पक्षिराजः

५. व्याकरणांशाः

अ. अधः दत्तानि समासपदानि, तेषां विग्रहवाक्यानि च उच्चैः पठन्तु, अवगच्छन्तु।

विग्रहवाक्यं नाम समासपदस्य विवरणमेव।

१. दन्तहीनः	- दन्तैः हीनः,	४. शिलाभक्षी	- शिलायाः भक्षी
२. गुणोत्तमः	- गुणैः उत्तमः,	५. वृक्षाग्रम्	- वृक्षस्य अग्रम्
३. शापग्रस्तः	- शापेन ग्रस्तः,	६. पक्षिराजः	- पक्षिणां राजा

आ. यण्सन्धिः

१. एतानि उदाहरणानि परिशीलयन्तु।

1. प्रति + एकम्

= प्रत् + इ + एकम् = प्रत्येकम् । (इ = य्)

2. नदी + अत्र

= नद् + ई + अत्र = नद्यत्र । (ई = य्)

इ/ई + (असवर्णस्वरः) = य्

SCERT TELANGANA

3. मनु + अन्तरम्

= मन् + उ + अन्तरम् = मन्वन्तरम् । (उ = व्)

4. वधू + आगमनम्

= वध् + ऊ + आगमनम् । (ऊ = व्)

उ/ऊ + (असवर्णस्वरः) = व्

5. पितृ+ इच्छा

= पित् + ऋ + इच्छा = पित्रिच्छा। (ऋ = र्)

ऋ/ ॠ + (असवर्णस्वरः) = र्

6. घस्ऌ + आदेशः

= घस् + ऌ + आदेशः = घस्लादेशः । (ऌ = ल्)

ऌ + (असवर्णस्वरः) = ल्

इ, ई, उ, ऊ, ऋ, ॠ, ऌ इत्येतेभ्यः वर्णेभ्यः असवर्णे स्वरे परे 'इ, ई' इत्यनयोः स्थाने यकारः, उ, ऊ इत्यनयोः स्थाने वकारः, ऋ, ॠ इत्यनयोः स्थाने रकारः(रेफः), ऌकारस्य स्थाने लकारश्च आदेशः भवति। एषः **यण्सन्धिः** इत्युच्यते।

इ/ई	उ/ऊ	ऋ/ ॠ	ऌ
य्	व्	र्	ल्

+ असवर्णस्वरः

२. पदच्छेदं कृत्वा सन्धिनियमं सूचयन्तु।

१. यद्यपि = ...

२. त्वन्यः = ...

३. कट्वौषधम् = ...

SCERT TELANGANA

४. मात्रैश्वर्यम् = ...
५. तेष्ववस्थितः = ...
६. धात्रंशः = ...
७. इत्याचरन्ति = ...

३. **सन्धिं कृत्वा सन्धिनियमं सूचयन्तु।**

१. परन्तु + इष्टः = ...
२. नदी + ओघः = ...
३. अपि + अन्यः = ...
४. दातृ + औदार्यम् = ...
५. तेषु + ईप्सितः = ...
६. मधु + अरिः = ...
७. अति + उत्तमः = ...

६. सर्जनात्मकव्यक्तीकरणम्

अ. तेलुगुभाषायां "पोडुपु कथलु" इति भवन्ति। तानि सङ्गृह्य आनयन्तु। सरलशब्दैः तेषां संस्कृतानुवादं कर्तुं प्रयत्नं कुर्वन्तु।

आ. महिला-ब्रह्मराक्षसयोः संवादं कथारूपेण लिखन्तु।

७. परियोजनाकार्यम्

अ. संस्कृते विविधप्रहेलिकाः सङ्गृह्णन्तु। ताः भित्तिपत्रिकायां सचित्रं लेपयन्तु।

SCERT TELANGANA

८. प्रशंसा

प्रदीपः - मित्र! भवान् अद्य महोल्लासे दृश्यते। किं कारणम्?

करुणाकरः - प्रदीप! रात्रौ अहं नूतनप्रहेलिकाः सज्जीकृतवान्। उपाध्यायः उक्तवान् खलु!

प्रदीपः - दर्शयतु! एकं, द्वे,......विंशति प्रहेलिकाः सन्ति। उत्तमम्। अद्य कक्ष्यायां पृच्छति वा।

करुणाकरः - आम्।

(एवम् उपाध्यायेन निर्दिष्टं कार्यं सम्यक् कृतवन्तं छात्रं भवान्/भवती कथं प्रशंसति।)

स्वीयमूल्याङ्कनम्

	आम्	न	किञ्चित्
१. पाठं धारालतया पठितुं शक्नोमि ।			
२. प्रहेलिकानां भावं वक्तुं शक्नोमि ।			
३. कथायाः घटनां स्वीयवाक्यैः लेखितुं शक्नोमि।			
४. पाठं कथारूपेण लेखितुं शक्नोमि ।			

SCERT TELANGANA

चतुर्थभागः

त्रयोदशः पाठः

१३. वनेचरः

चित्रं पश्यन्तु, चिन्तयन्तु, वदन्तु।

१. चित्रे काः सन्ति?
२. ताः किं कुर्वन्ति?
३. तादृशजनान् कदापि दृष्टवन्तः वा?

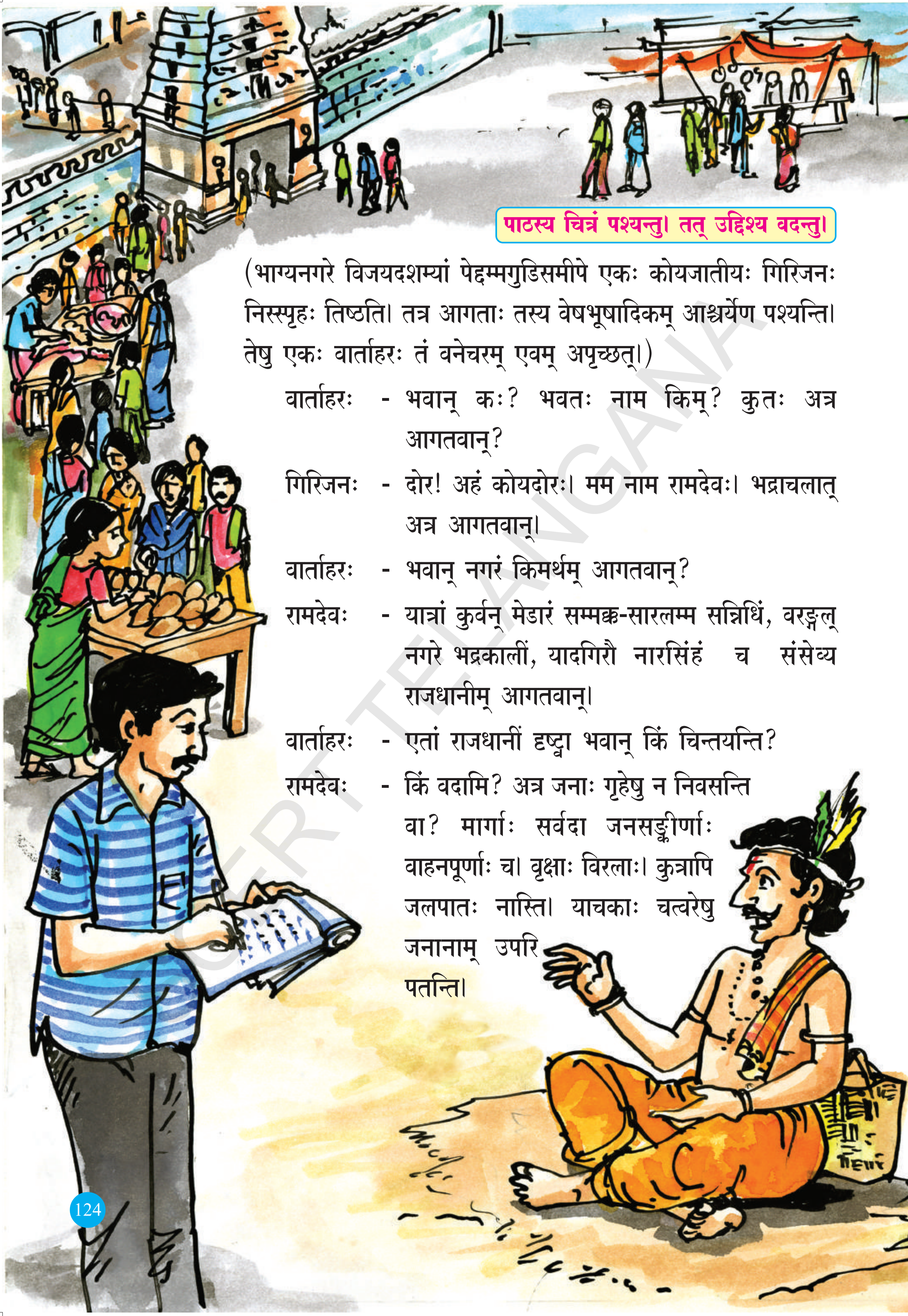

पाठस्य चित्रं पश्यन्तु। तत् उद्दिश्य वदन्तु।

(भाग्यनगरे विजयदशम्यां पेद्दम्मगुडिसमीपे एकः कोयजातीयः गिरिजनः निस्स्पृहः तिष्ठति। तत्र आगताः तस्य वेषभूषादिकम् आश्चर्येण पश्यन्ति। तेषु एकः वार्ताहरः तं वनेचरम् एवम् अपृच्छत्।)

वार्ताहरः - भवान् कः? भवतः नाम किम्? कुतः अत्र आगतवान्?

गिरिजनः - दोर! अहं कोयदोरः। मम नाम रामदेवः। भद्राचलात् अत्र आगतवान्।

वार्ताहरः - भवान् नगरं किमर्थम् आगतवान्?

रामदेवः - यात्रां कुर्वन् मेडारं सम्मक्क-सारलम्म सन्निधिं, वरङ्गल् नगरे भद्रकालीं, यादगिरौ नारसिंहं च संसेव्य राजधानीम् आगतवान्।

वार्ताहरः - एतां राजधानीं दृष्ट्वा भवान् किं चिन्तयन्ति?

रामदेवः - किं वदामि? अत्र जनाः गृहेषु न निवसन्ति वा? मार्गाः सर्वदा जनसङ्कीर्णाः वाहनपूर्णाः च। वृक्षाः विरलाः। कुत्रापि जलपातः नास्ति। याचकाः चत्वरेषु जनानाम् उपरि पतन्ति।

SCERT TELANGANA

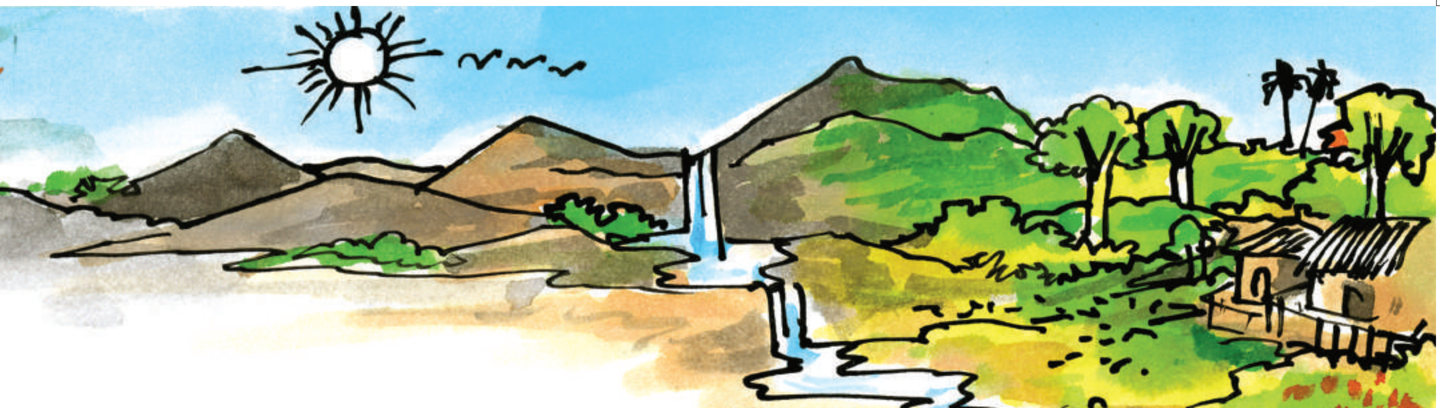

सूर्यातपः तीक्ष्णः अस्ति। मार्गस्य उभयपार्श्वयोः तत्र तत्र अवकरकण्डोलाः सन्ति। दुर्गन्धः नासिकां पीडयति। रात्रौ मशकाः दशन्ति। अत्र बहुधनं स्वीकृत्य अल्पम् एव आहारं यच्छन्ति। नगरस्य इदमेव महत्त्वम् अनुभूतम्।

वार्ताहरः - अस्तु रामदेव! कथयतु स्वस्थानस्य स्वरूपम्।

रामदेवः - दोर! कोयजातीयाः भद्राचलपरिसरे खम्मम्, प्राक्पश्चिमगोदावरीमण्डलेषु अधिकतया निवसन्ति। वनेचराणाम् अस्माकं गिरयः, तरवः, झर्यः जनस्थानानि च देवतारूपाणि भवन्ति।

वार्ताहरः - वने भवन्तः आहारं कथं सम्पादयन्ति?

रामदेवः - वनेषु कन्दं, मूलं, मधु, फेनिलं, तिन्त्रिणीं, मधूकम्, आमलकं, चर्मसाह्वादिकं संगृह्य समीपवर्तिनीषु पल्लीषु नयामः। तत्र वस्तुविनिमयेन आवश्यकान् आहारपदार्थान् प्राप्नुमः।

वार्ताहरः - गिरिजनानाम् आवासकल्पनम्, आरोग्यपरिरक्षणम्, आत्मसंरक्षणं च कथं भवति?

SCERT TELANGANA

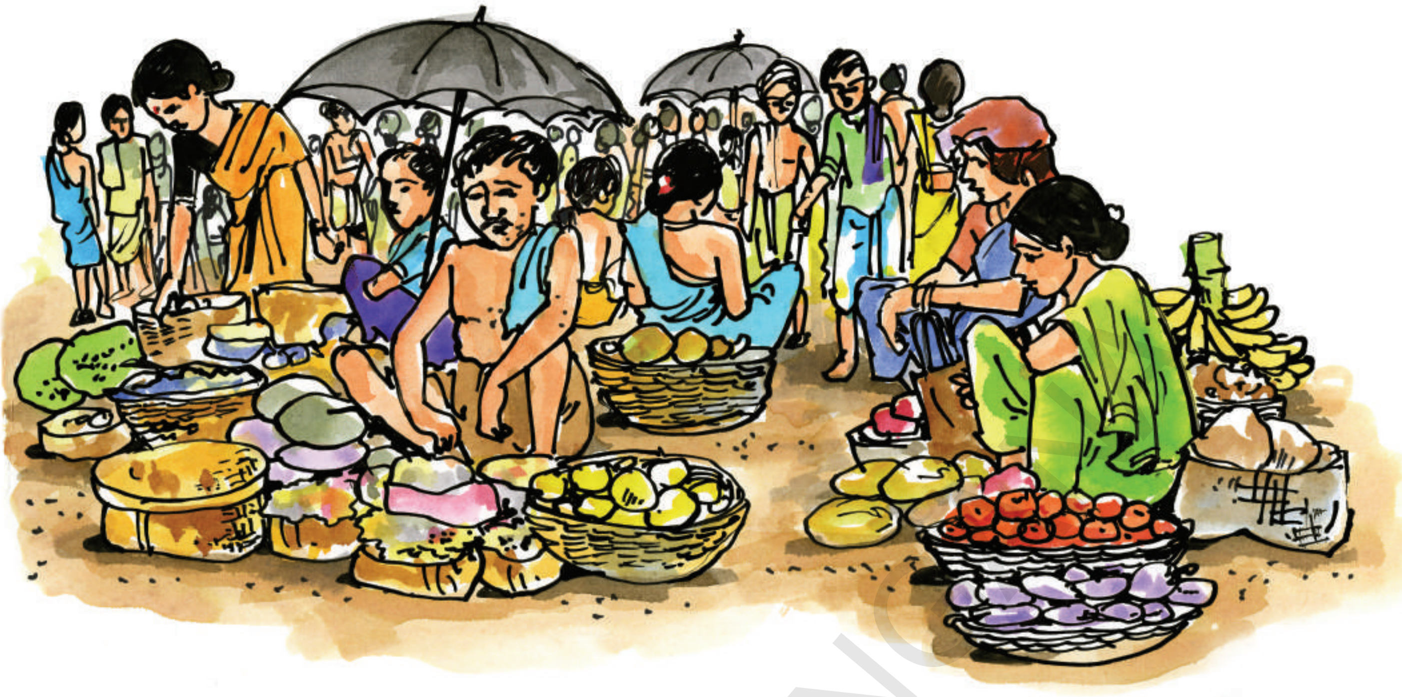

रामदेवः - शृणोतु। गिरिजनाः स्वयं पर्णशालाः निर्माय सामूहिकजीवनं कुर्वन्ति। वनौषधिभिः रोगनिवारणं, स्वास्थ्यसंरक्षणं च कुर्वन्ति। धनुर्बाणधारिणः क्रूरमृगादिभ्यः आत्मरक्षणं च कुर्वन्ति। सर्वे मिलित्वा वनदेवताम् आराधयन्ति। उत्सवादिकं निर्वर्तयन्ति।

वार्ताहरः - नागरिकाः वयं स्वास्थ्यसंरक्षणाय व्यायामशालां गत्वा बहुश्रमं कुर्मः। व्यायामं विनापि भवान् तु स्वस्थः दृश्यते। भवतः स्वास्थ्यरहस्यं वदतु।

रामदेवः - (हसित्वा) दोर! कदापि वयं वृक्षच्छेदनं न कुर्मः। विनोदार्थमपि जन्तुहिंसां न कुर्मः। विश्वे सर्वप्राणिनां जीवनेनैव प्रकृतिसमतौल्यं भवतीति दृढं जानीमः। जलपातेषु, प्रवाहजलेषु च व्यर्थवस्तुजातं न पातयामः। एवं प्रकृतेः आराधकाः वयं स्वस्थाः भवामः।

वार्ताहरः - साधु! रामदेव साधु! भवतां संस्कृतिः सर्वादरणीया अस्ति। गिरिजनसंस्कृतिरेव विश्वसंस्कृतीनां मूलम्। सर्वेजनाः गिरिजनसंस्कृतिमूल्यानि जानन्तु। गिरिजनसंस्कृतेः प्रचारार्थम् अहं यथाशक्ति प्रयत्नं करिष्यामि।

SCERT TELANGANA

एतानि कुर्वन्तु

१. श्रुण्वन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

अ. अस्मिन् पाठे किं वर्णितम्?

आ. भवान्/भवती कदापि वार्ताहरेण सह सम्भाषणं कृतवान्/कृतवती वा?

इ. भवताम्/भवतीनां कदापि रामदेवसदृशजनस्य परिचयः अभवत् वा?

ई. गिरिजनाः कुत्र वसन्ति?

उ. तेषां वेषधारणं वर्णयतु।

ऊ. भवताम् प्रार्थनालयस्य/देवालयस्य परिसरे कानि कानि दृश्यन्ते?

२. पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यक्तीकुर्वन्तु

अ. अधः कानिचन पदानि सन्ति। तेषां समानार्थकपदानि पाठे अन्विष्य लिखन्तु।

1. కూడళ్ళు – ....
2. చెత్తకుండీలు – ....
3. జలపాతాలు – ....
4. తమను తాము రక్షించుకోవడం – ....
5. అందరిచే ఆదరింపదగినది – ....
6. సీకాకాయ – ....
7. చెట్లు నరుకుట – ....
8. ఆరోగ్యరహస్యం – ....

आ. अधः दत्तानि पदानि पाठे अन्विष्य वर्तुलेन (◯) अङ्कयन्तु। तेषाम् अर्थान् जानन्तु।

स्वास्थ्यसंरक्षणम्	फेनिलम्	पर्णशालाः	गिरिजनसंस्कृतिः
वस्तुविनिमयेन	मार्गपार्श्वयोः	जनसङ्कीर्णाः	जलस्थानानि

इ. पाठं पठित्वा एतानि वाक्यानि समुचितरूपेण पुनर्लिखन्तु।

१. अत्र वृक्षाः विरलाः। परन्तु जलपातः अधिकः।

२. दुर्गन्धः नासिकां सन्तोषयति।

३. कोयजातीयाः सिंहाचलपरिसरे, प्राक्गोदावरीमण्डले न्यूनतया निवसन्ति।

४. नगरवासिनाम् अस्माकं गिरयः, तरवः, झर्यः जलस्थानानि च देवतारूपाणि भवन्ति।

५. वनेचराः भवन्तः स्वास्थ्यसंरक्षणाय व्यायामशालां गत्वा बहुश्रमं कुर्वन्ति।

६. प्रवाहजलेषु व्यर्थवस्तुजातं पातयामः।

SCERT TELANGANA

ई. पाठे आगतानि देवालयानां नामानि, तेषां प्रदेशान् पट्टिकारूपेण लिखन्तु।

देवालयः	प्रदेशः

उ. गिरिजनाः अरण्येषु केषां वस्तूनां सञ्चयनं कुर्वन्ति इति एकां सूचीं लिखन्तु।

ऊ. अधः दत्तानि वाक्यानि पठन्तु। तत्समानार्थकवाक्यानि पाठे अन्विष्य लिखन्तु।

1. మాకు కొండలు చెట్లు, ప్రవాహాలు, నీటిప్రాంతాలు నమస్కరింపదగిన రూపాలు.
2. నీ ఆరోగ్యరహస్యం చెప్పు.
3. అడవి చెట్లమందులతో, వ్యాధులు నయంచేసుకోవడం. ఆరోగ్యాన్ని కాపాడుకోవడం చేస్తున్నారు.

३. लेखनं, स्वीयरचना

अ. पठन्तु, लिखन्तु

१. कोयदोरस्य नाम किम्? सः कस्य प्रान्तस्य निवासी?
२. वनेचराणाम् आवासः, आरोग्यपरिरक्षणं च कथं वर्तते?
३. गिरिजनाः प्रकृतिं कथम् आराधयन्ति।
४. राजधान्यां जीवनविषये कोयदोरः किमुक्तवान्?
५. वनेचराः अरण्यतः कानि कानि संगृह्णन्ति?

चिन्तयन्तु, लिखन्तु

१. गिरिजनाः प्रकृतेः आराधकाः इति कथं वक्तुं शक्यते?
२. वार्ताहराः किं किं कुर्वन्ति?
३. नगरजनाः गिरिजनेभ्यः किं किं स्वीकुर्युः?
४. नगरजनैः गिरिजनेभ्यः कानि देयानि?
५. वस्तुविनिमयः नाम किम्?
६. गिरिजनाः अरण्योत्पादकानि वस्तूनि आधारीकृत्य जीवन्ति। पाठे कानिचन वस्तूनि सन्ति। तानि अतिरिच्य केषाञ्चन वस्तूनां नामानि लिखन्तु।

SCERT TELANGANA

७. अत्र नगर/ग्राम/गिरिजनशैली कथं वर्तते इति पट्टिकानुसारं लेखनपुस्तिकायां लिखन्तु।

	नगरशैली	ग्रामशैली	गिरिजनशैली
जीवनवृत्तिः			
वातावरणम्			
आहारः			
वस्त्रधारणम्			

४. पदजालाभिवृद्धिः, भाषाक्रीडाः

अ. रेखाङ्कितपदानि उपयुज्य वाक्यानि लिखन्तु।

१. सर्वे मिलित्वा वनदेवताम् आराधयन्ति।
२. व्यायामं विनापि भवान् तु स्वस्थः दृश्यते।
३. विनोदार्थमपि जन्तुहिंसां न कुर्मः।
४. भवन्तः आहारं कथं सम्पादयन्ति?
५. व्यायामशालां गत्वा बहुश्रमं कुर्मः।

आ. एतेषु एकैकस्य उपयोगं लिखन्तु।

१. मधु - ....
२. फेनिलम् - ....
३. तिन्त्रिणी - ....
४. आमलकम् - ....
५. चर्मसाह्वा - ....

इ. रेखाङ्कितानां पदानां व्यतिरेकपदं लिखन्तु। तानि व्यतिरेकपदानि उपयुज्य नूतनवाक्यानि रचयन्तु।

१. सूर्यातपः तीक्ष्णः अस्ति।
२. बहु धनं स्वीकृत्य अल्पम् एव आहारं यच्छन्ति।
३. स्वयं पर्णशालाः निर्माय सामूहिकजीवनं कुर्वन्ति।
४. प्रकृतेः आराधकाः वयं स्वस्थाः भवामः।

SCERT TELANGANA

ई. जातीयः इति पदम् उपयुज्य अन्यपदानि लिखन्तु।

उदा - स्वजातीयः ....

....

....

उ. अधः दत्तानि पदानि उपयुज्य वाक्यानि रचयन्तु।

१. आहारपदार्थाः २. आत्मसंरक्षणम् ३. जीवनशैली

४. व्यायामशाला ५. सूर्यातपः ६. विनोदार्थम्

५. व्याकरणांशाः

अ. अधः दत्तानि वाक्यानि पठन्तु। रेखाङ्कितपदानि अवगच्छन्तु। एतानि पञ्चमीविभक्तेः पदानि।

रघुरामः पाठशालायाः गृहम् आगतवान्। तस्य पिता कार्यालयात् आगच्छति।

प्रातः तस्य माता आपणात् फलानि आनीतवती।

प्रातः मञ्जूषायाः पुस्तकम् आनीय दत्तवती।

रघुरामस्य अनुजा खेलनार्थं गृहात् बहिर्गतवती।

आ. एतानि पदानि अवगच्छन्तु।

पाठशाला	-	पाठशालायाः,	कार्यालयः	-	कार्यालयात्
आपणकेन्द्रम्	-	आपणकेन्द्रात्,	मञ्जूषा	-	मञ्जूषायाः
गृहम्	-	गृहात्			

इ. अधः दत्तानां पदानां पञ्चमीविभक्तिरूपाणि लिखन्तु।

१. वृक्षः -	२. कूपः - ....
३. बिडालः -	४. शाखा - ....
५. नदी -	६. अम्बा - ....
७. मन्दिरम् -	८. जलम् -. ....
९. शीतम् -	

ई. कुण्डल्यां सूचितपदस्य पञ्चमीविभक्तिरूपं लिखन्तु।

एकः मूषकः......................... (काकमुखम्) भूमौ पतितः। सः.................... (कुक्कुरः) भीतः।.................... (भूमिः) बिलं प्रविष्टः।.................... (बिलम्) पुनः पुनः दृष्टवान्।.................... (गृहम्) बालकः दण्डेन सह आगच्छति। कुक्कुरः.................... (दण्डः) भीतः। .... (तत्) निर्गतवान्।

SCERT TELANGANA

उ. अधः दत्तानि पञ्चमीविभक्तेः रूपाणि पठन्तु।

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
पाठशालायाः	पाठशालाभ्याम्	पाठशालाभ्यः
केन्द्रात्	केन्द्राभ्याम्	केन्द्रेभ्यः
वृक्षात्	वृक्षाभ्याम्	वृक्षेभ्यः
शाखायाः	शाखाभ्याम्	शाखाभ्यः
नद्याः	नदीभ्याम्	नदीभ्यः
शीतात्	शीताभ्याम्	शीतेभ्यः
तस्मात्	ताभ्याम्	तेभ्यः
तस्याः	ताभ्याम्	ताभ्यः

ऊ. अत्र कानिचन समासपदानि, तेषां विग्रहवाक्यानि च दत्तानि सन्ति। तानि पठन्तु, अवगच्छन्तु।

१. आवासकल्पनम् - आवासस्य कल्पनम्
२. जनसङ्कीर्णाः - जनैः सङ्कीर्णाः
३. वाहनपूर्णाः - वाहनैः पूर्णाः
४. सूर्यातपः - सूर्यस्य आतपः
५. जलस्थानानि - जलस्य स्थानानि
६. वस्तुविनिमयः - वस्तूनां विनिमयः
७. आरोग्यपरिरक्षणम् - आरोग्यस्य परिरक्षणम्
८. प्रकृतिसमतौल्यम् - प्रकृतेः समतौल्यम्
९. गिरिजनसंस्कृतिः - गिरिजनानां संस्कृतिः

६. सर्जनात्मकव्यक्तीकरणम्

अ. "वनेचरः" इति पाठम् आधारीकृत्य एकं लेखं मित्रं प्रति लिखन्तु।

SCERT TELANGANA

७. परियोजनाकार्यम्

अ. अस्माकं राज्ये गिरिजनाः विविधाः विविधप्रदेशेषु निवसन्ति। तेषाम् आवासप्रान्ताः, वेषभाषाः, आहारसम्पादनम्, वृत्तयः, सम्प्रदायाः इत्यादीन् अंशान् सङ्कलय्य भित्तिपत्रैः प्रदर्शयन्तु।

८. प्रशंसा।

शङ्करः - जगपते! अद्य वार्तापत्रिकां पठितवान् वा?

जगपतिः - कः विशेषः?

शङ्करः - अत्र एकः गिरिजनः तेषां स्वच्छजीवनम् उद्दिश्य उक्तवान्। भवान् एव पठतु।

जगपतिः - (दृष्ट्वा) भोः! मित्र! गतदिनपत्रिकायां तैः आधुनिकवैद्यं सम्यक्तया न लभ्यते इति प्रकाशितम्। मम हृदयं खिन्नम् अभवत्।

शङ्करः - नूतनवैद्याः अवश्यं द्वित्राणि वर्षाणि एतादृशप्रान्तेषु सेवां कुर्युः इति इदानीं शासकाः नियमं कल्पयन्ति।

जगपतिः - उत्तमम्।

(निर्धनानां कृते निःशुल्कवैद्यं कृतवन्तं भिषजं भवान्/भवती कथम् अभिनन्दति ।)

स्वीयमूल्याङ्कनम्

	आम्	न	किञ्चित्
१. पाठं धारालतया पठितुं शक्नोमि ।			
२. गिरिजनानां विषये किञ्चित् वक्तुं शक्नोमि।			
३. 'गिरिजनाः प्रकृतेः आराधकाः' इति विषये पञ्चवाक्यानि लेखितुं शक्नोमि ।			
४. पाठम् आधारीकृत्य मित्रं प्रति लेखं लेखितुं शक्नोमि ।			

SCERT TELANGANA

चतुर्थभागः

चतुर्दशः पाठः

१४. सुभाषितानि

चित्रं पश्यन्तु, चिन्तयन्तु, वदन्तु।

१. सिंहः निद्रायां कीदृशं स्वप्नं पश्यति?

२. चित्रं दृष्ट्वा भवन्तः किम् अनुभवन्ति?

पाठस्य चित्राणि पश्यन्तु। तानि उद्दिश्य वदन्तु।

१. **वस्त्रेण वपुषा वाचा विद्यया विनयेन च।**
वकारैः पञ्चभिर्हीनः वासवोऽपि न पूज्यते॥

प्रतिपदार्थः

वस्त्रेण	-	వస్త్రం చేత
वपुषा	-	(ఆరోగ్యవంతమైన) శరీరాకృతి చేత
वाचा	-	చక్కని మాటచేత
विद्यया	-	విద్య చేత
विनयेन	-	వినయం చేత
पञ्चभिः	-	ఈ అయిదు
वकारैः	-	వకారాల చేత
हीनः	-	హీనుడు
वासवः अपि	-	ఇంద్రుడైనా
न पूज्यते	-	గౌరవం పొందడు.

भावः - వస్త్రము(చక్కని వస్త్రధారణ), వపువు (ఆరోగ్యవంతమైన శరీరాకృతి), వాక్కు(మంచిమాట), విద్య, వినయం, ఈ అయిదు వకారాలూ (వకారంతో మొదలయే అంశాలు) లేనివాడు ఇంద్రుడు అయినా గౌరవం పొందడు.

२. **विद्याधनं श्रेष्ठधनं तन्मूलमितरद् धनम्।**
दानेन वर्धते नित्यं न भाराय न नीयते॥

प्रतिपदार्थः

विद्याधनम्	-	విద్య అనే ధనం
श्रेष्ठधनम्	-	శ్రేష్ఠమైన ధనం
तत्	-	ఆ ధనం
इतरत्	-	ఇతరమైన
धनम्	-	ధనానికి
मूलम्	-	ఆధారం
नित्यम्	-	ప్రతిరోజూ
दानेन	-	దానం చేయడం వల్ల
वर्धते	-	పెరుగుతూ ఉంటుంది
भाराय	-	బరువు
न	-	కానిది
न नीयते	-	తీసుకువెళ్ళలేనిది

भावम् – విద్య అనేది విశిష్టమైన ధనం. ఈ విద్యాధనమే అన్ని సంపదలకూ మూలం. విద్యను దానం చేయడం వల్ల పెరుగుతూ ఉంటుంది. ఇది ఎవరికీ భారం కానిది, ఎవరూ తీసుకువెళ్ళలేనిది.

SCERT TELANGANA

३. **जलबिन्दुनिपातेन क्रमशः पूर्यते घटः।**
स हेतुस्सर्वविद्यानां धर्मस्य च धनस्य च ॥

प्रतिपदार्थः

जलबिन्दु - నీటిబిందువులు
निपातेन - పడటం వల్ల
क्रमशः - క్రమంగా
घटः - కుండ
पूर्यते - నిండుతుంది.
सः - ఆ క్రమవిధానమే
सर्वविद्यानाम् - అన్ని విద్యలకూ
धर्मस्य च - ధర్మసాధనకూ
हेतुः - కారణం

भावः - ఒకొక్క నీటిబొట్టు పడటం చేత కుండ క్రమక్రమంగా నీటితో నిండుతుంది. అదే విధంగా అన్ని విద్యలను, ధర్మాన్ని, ధనాన్ని క్రమంగా సంపాదించుకోవాలి.

४. **भीतेभ्यश्चाभयं देयं व्याधितेभ्यस्तथौषधम्।**
देया विद्यार्थिनां विद्या देयमन्नं क्षुधाऽर्थिनाम्॥

प्रतिपदार्थः

भीतेभ्यः च - భయపడినవాళ్ళకు
अभयम् - అభయాన్ని
देयम् - ఇవ్వాలి
तथा - అలాగే
व्याधितेभ्यः - రోగులకు
औषधम् - ఔషధాన్ని
देयम् - ఇవ్వాలి
विद्यार्थिनां - విద్యార్థులకు
विद्या - విద్యను
देया - ఇవ్వాలి
क्षुधार्थिनाम् - ఆకలితో ఉన్నవారికి
अन्नम् - అన్నం
देयम् - పెట్టాలి

भावः - భయంతో ఉన్నవారికి అభయాన్ని, రోగులకు మందును, విద్యార్థులకు చదువును ఇవ్వాలి. అలాగే ఆకలైన వారికి అన్నం పెట్టాలి.

५. **यथा बीजं विना क्षेत्रमुप्तं भवति निष्फलम्।**
तथा पुरुषकारेण विना दैवं न सिध्यति।।

प्रतिपदार्थः

उप्तम् - దున్నిన
क्षेत्रम् - పొలం
बीजम् - విత్తనం
विना - లేకుండా
यथा - ఎలాగైతే
निष्फलम् - ఫలం లేనిదై
भवति - ఉంటుందో
तथा - అలాగే
पुरुषकारेण - మానవప్రయత్నం లేకుండా
दैवम् - అదృష్టం
न सिध्यति - వరించదు

भावः - దున్నిన తరువాత విత్తనాలు వేయని పొలం పండదు. అలాగే మానవప్రయత్నం లేనిచోట అదృష్టమూ వరించదు.

भावः - ఇతరులకు దుఃఖాన్ని కల్గించేవాళ్ళు తప్పకుండా దుఃఖాన్ని పొందుతారు. కాబట్టి దుఃఖాన్ని పొందకూడదనుకున్నవాళ్ళు పరులకు దుఃఖాన్ని కలిగించకూడదు.

६. **दुःखं ददाति योऽन्यस्य ध्रुवं दुःखं स विन्दति।**
तस्मान्न कस्यचित् दुःखं दातव्यं दुःखभीरुणा।।

प्रतिपदार्थः

यः - ఎవడైతే
अन्यस्य - ఇతరులకు
दुःखं - దుఃఖాన్ని
ददाति - కలిగిస్తాడో
सः - అతడు
ध्रुवम् - తప్పకుండా
दुःखम् - దుఃఖాన్ని
विन्दति - పొందుచున్నాడు
तस्मात् - అందువల్ల
दुःखभीरुणा - దుఃఖమంటే భయపడేవాడు
कस्यचित् - ఎవరికీ
दुःखम् - దుఃఖాన్ని
न दातव्यम् - కలిగించకూడదు

७. एकः स्वादु न भुञ्जीत एकश्चार्थान्नचिन्तयेत्।
एको न गच्छेदध्वानं नैकः सुप्तेषु जागृयात्॥

प्रतिपदार्थः

एकः	-	ఒకడు/ఒంటరిగా
स्वादु	-	రుచికరమైన వాటిని
न भुञ्जीत	-	తినకూడదు
एकः	-	ఒకడు/ఒంటరిగా
अर्थान्	-	ప్రయోజనములను
च	-	కూడా
न चिन्तयेत्	-	ఆలోచించకూడదు.
एकः	-	ఒకడే/ఒంటరిగా
अध्वानम्	-	దారిలో
न गच्छेत्	-	వెళ్ళకూడదు
सुप्तेषु	-	అందరూ నిద్రపోతూ ఉన్నప్పుడు
एकः	-	ఒక్కడే/ఒంటరిగా
न जागृयात्	-	మేల్కొని ఉండకూడదు

भावः - రుచికరమైన వాటిని ఒక్కడే తినకూడదు. ప్రయోజనం కలిగించే ఏ విషయాన్నయినా ఒక్కడే ఆలోచించకూడదు. ఒంటరిగా ప్రయాణించకూడదు. అందరూ నిద్రపోతూ ఉన్నప్పుడు ఒక్కడే మేల్కొని ఉండకూడదు.

८. परोक्षे कार्यहन्तारं प्रत्यक्षे प्रियवादिनम्।
वर्जयेत्तादृशं मित्रं विषकुम्भं पयोमुखम्॥

प्रतिपदार्थः

प्रत्यक्षे	-	ఎదుట
प्रियवादिनम्	-	తీయని మాటలు చెప్పేవాడూ
परोक्षे	-	పక్కకు పోయి
कार्यहन्तारम्	-	పనిని చెడగొట్టే వాడూ
पयोमुखम्	-	పైకి పాలలా స్వచ్ఛంగా కనిపించేవాడు
विषकुम्भम्	-	లోపల విషాన్ని దాచుకున్న కుండ వంటివాడూ
तादृशं मित्रम्	-	అటువంటి మిత్రుణ్ణి
वर्जयेत्	-	వదిలిపెట్టాలి.

भावः - స్వార్థపరుడై ఎదుట ఉన్నప్పుడు తీయని మాటలు చెబుతూ, చాటున పనులు చెడగొట్టేవాడూ, పైకి పాలలాగా స్వచ్ఛంగా కనిపిస్తూ, లోపల విషమున్న కుండలాంటివాడూ అయిన మిత్రుణ్ణి వెంటనే వదిలిపెట్టాలి.

९. परोऽपि हितवान् बन्धुः बन्धुरप्यहितः परः।
अहितो देहजो व्याधिः हितमारण्यमौषधम्॥

प्रतिपदार्थः

हितवान् - మన మేలు గోరేవాడు
परः अपि - పరాయివాడే అయినా కూడా
बन्धुः - మనకు బంధువు
अहितः - మేలు కోరని
बन्धुः अपि - బంధువు కూడా
परः - పరాయి వాడే
देहजः - మన శరీరం నుంచే పుట్టినా
व्याधिः - జబ్బు
अहितः - మనకు మేలు చేసేది కాదు
आरण्यम् - అడవిలోని
औषधम् - ఔషధం
हितम् - మనకు మేలు చేస్తుంది

भावः - మనకు మేలు చేసేవాడు పరాయివాడు అయినా అతడే మన బంధువు. మేలు కోరని వాడు బంధువే అయినా పరాయివాడే. ఎలాగంటే మన శరీరంలోనే వ్యాధి పుడుతుంది. అయినా అది మనకు మేలు చేసేది కాదు. అడవిలో ఉన్నదే అయినా ఔషధం మనకు మేలు చేస్తుంది గదా!

SCERT TELANGANA

एतानि कुर्वन्तु

१. श्रुण्वन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

अ. पाठस्य चित्राणि दृष्ट्वा किं ज्ञातवन्तः?
आ. श्लोकाः अस्मान् किं पाठयन्ति?
इ. एतेषु कः श्लोकः भवताम् इष्टः भवति? किमर्थम् ?

२. पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यक्तीकुर्वन्तु

अ. एतेषां श्लोकपादानां भावं जानन्तु। ते भावाः समुचिताः वा न वा इति वदन्तु।

१. दुःखं दातव्यं दुःखभीरुणा।

२. व्याधिः हितकारी भवति परस्य।

३. परोक्षे कार्यविनाशकमित्रं त्यजेत्।

४. पिपासार्थिनाम् अन्नं देयम्।

आ. अधः दत्तानि वाक्यानि पठन्तु। तत्समानार्थकानि संस्कृतवाक्यानि पाठे अन्विष्य लिखन्तु।

१. ఇంద్రుడైనా పూజింపబడడు.

२. ఒంటరిగా ఏదీ ఆలోచించకు.

३. ఎక్కడివాడో అయినా ఆదుకున్నవాడే బంధువు.

४. భయపడినవారిని ఓదార్చి భయం లేకుండా చేయాలి.

३. लेखनं, स्वीयरचना

अ. पठन्तु, लिखन्तु

१. लोके कैः हीनः गौरवं न प्राप्नोति?

२. दैवं कदा सिध्यति?

३. कः दुःखं विन्दति?

४. विद्या, धनं, धर्मः च केन प्रकारेण सम्पादनीयाः?

आ. चिन्तयन्तु, लिखन्तु

१. ''एकः न गच्छेत् अध्वानम्'' इति श्लोके अस्ति। यदि एकः गच्छति चेत् किं भवति?

२. विद्या कीदृशी?

३. बन्धुः नाम कः?

४. अकस्मात् धनम् अधिकं प्राप्यते चेत् तेन किं करिष्यन्ति?

SCERT TELANGANA

४. पदजालाभिवृद्धिः, भाषाक्रीडाः

अ. अत्र दत्तानां पदानां सम्बद्धपदानि लिखन्तु। तानि उपयुज्य वाक्यान्यपि लिखन्तु।

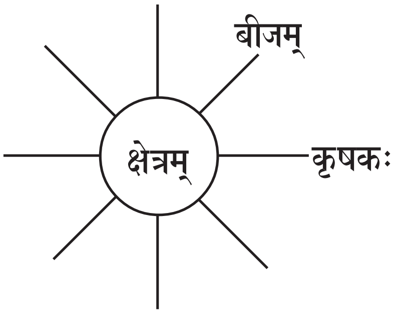

उदा - कृषकः क्षेत्रं कर्षति।

१. ....

२. ....

३. ....

४. ....

५. ....

६. ....

आ. अधः दत्तानि पदानि उपयुज्य स्वीयवाक्यानि लिखन्तु।

१. क्रमशः २. श्रेष्ठधनम् ३. क्षुधार्थी

४. विद्याधनम् ५. प्रियवादी ६. अहितम्

५. व्याकरणांशाः

अ. अधः दत्तानि क्रियापदानि आत्मनेपदिनः सन्ति।

वृधु-वृध्दौ वर्तमाने लट्

वर्धते	वर्धेते	वर्धन्ते
वर्धसे	वर्धेथे	वर्धध्वे
वर्धे	वर्धावहे	वर्धामहे

इत्थमेव एधते, कुरुते, शिक्षते, इत्यादिरूपाणि भवन्ति।

आ. अत्र दत्तानि वाक्यानि अवगच्छन्तु।

१. भवतां समीपे यावत् धनम् अस्ति तावत् धनं मम समीपे नास्ति।

२. समुद्रे यावत् जलं भवति तावत् जलं नद्यां न भवति।

☞ एवं परिमाणस्य तोलनाय ‘‘यावत्-तावत्’’ इति अव्ययद्वयम् उपकरोति।

इ. अत्र दत्तनि पदानि ‘यावत्-तावत्’ च उपयज्य वाक्यानि रचयन्तु।

१. दूरम् २. वित्तम् ३. ज्ञानम् ४. जलम् ५. सुखम्

६. दुःखम् ७. वैशाल्यम् ८. मधुरम् ९. विज्ञानम् १०. सस्यम्

SCERT TELANGANA

६. सर्जनात्मकव्यक्तीकरणम्

अ. पाठे एकैकस्य श्लोकस्य चित्राणि सन्ति। तेषां चित्राणाम् आधारेण यावच्छक्यं कथाः, सङ्घटनानि, लेखं वा लिखन्तु। तेषां सम्भाषणरूपं कल्पयन्तु।

१. वस्त्रेण..........न पूज्यते।	-	कथा
२. यथा बीजम् .... न सिध्यति।	-	सम्भाषणम्
३. एकः स्वादु.......... जागृयात्	-	लेखं लिखन्तु
४. परोक्षे......... पयो मुखम्।	-	पिता पुत्रस्य लेखनम्
५. परोऽपि हितवान्........ औषधम्	-	सङ्घटनम्

आ. एतस्य श्लोकस्य प्रतिपदार्थानुगुणं पदानाम् अन्वयक्रमं लिखन्तु।

विद्वत्वं च नृपत्वं च नैव तुल्यं कदाचन।
स्वदेशे पूज्यते राजा विद्वान् सर्वत्र पूज्यते।।

७. परियोजनाकार्यम्

महापुरुषाणां जीवनघटनाः सङ्कलय्य कक्ष्यायां, प्रार्थनासभायां वा श्रावयतु।

८. प्रशंसा

सुरेशः - आचार्य! डा।। अम्बेड्कर् महोदयः अनेकपदवीः आर्जितवान् इति पाठे पठितम्। किं सः धनिकः आसीत्?

अध्यापकः - न, बाल्ये सः निर्धनः एव आसीत्। परन्तु स्वीयपरिश्रमेण विद्याम् आर्जितवान्। क्रमेण राज्याङ्गरचयितृसमित्याः अध्यक्षः अभवत् सः। भवानपि पाठशालां नियतरूपेण आगच्छेत्। तदा भवानपि विद्यां सम्यक् आर्जयितुं शक्नोति।

सुरेशः - तथैव आचार्य! धन्यवादः।

(निर्धनाय मित्राय विद्याभ्यासार्थं भवान् कथं सहकरोति ।)

स्वीयमूल्याङ्कनम्

	आम्	न	किञ्चित्
१. श्लोकान् अदृष्ट्वा वक्तुं शक्नोमि ।			
२. सुभाषितवाक्यानि वक्तुं शक्नोमि ।			
३. श्लोकभावान् स्वीयवाक्यैः लेखितुं शक्नोमि ।			
४. प्रतिपदार्थरचनां कर्तुं शक्नोमि ।			

SCERT TELANGANA

पठन्तु - नन्दन्तु

करणीया दीनानां सेवा

महर्षिः रमणः परमविरक्तः तपस्वी। धर्मशास्त्राणाम् अध्ययनेन सः सङ्कल्पं कृतवान् यत् मया आवश्यकतायाः अधिकं वस्तु न सङ्ग्रहणीयम् इति। सत्सङ्गाय आगतवतः जनान् अपि सः उपदिशति स्म - ''यावती आवश्यकता स्यात् तावत् एव यः सङ्गृह्णीयात्। सः एव जनः सुखी भवेत्'' इति।

महर्षेः सकाशे एकम् एव कौपीनम् आसीत्। स्नानानन्तरं सः तत् कौपीनम् आतपे प्रसारयति स्म। तत् यदा शुष्कं भवेत् तदा सः तत् धरति स्म। कस्माच्चित् अपि किमपि न गृहीतव्यम् इति व्रतम् आसीत् तस्य।

एकदा महर्षेः कौपीनं गुल्मस्य कण्टकैः शीर्णम् अभवत्। सः कुटीरे शिलापट्टे उपविश्य कौपीनं सीव्यन् आसीत्। तावता तस्य परमाः भक्ताः धनिकाः तत्कुटीरं प्राप्तवन्तः। ते तस्य जीर्णस्य शीर्णस्य कौपीनस्य सीवनं कुर्वन्तं महर्षिं दृष्ट्वा नितरां खिन्नाः। अञ्जलिं बद्ध्वा ते प्रार्थितवन्तः -

''महाशय! एतत् कौपीनं शीर्णम् अस्ति। यदि भवान् अस्मान् आदिशेत् तर्हि भवते एकं नूतनं कौपीनं दद्याम वयम्।''

महर्षिः एतत् श्रुत्वा स्मितपूर्वकं प्रेम्णा उक्तवान् - ''भवन्तः कौपीनं मह्यं न दद्युः इति न। किन्तु किं तेन ? पुरतः दृश्यताम्। तत्र बालकाः शीतेन कम्पमानाः सन्ति। मत्परिसरे एतादृशाः असङ्ख्याः जनाः सन्ति, ये च शैत्येन कम्पमानाः रात्रिं यापयन्ति। यदि भवन्तः एकस्मै जनाय अपि वस्त्रं दद्युः तर्हि मया एव वस्त्रं प्राप्तम् इव'' इति।

भक्ताः आश्चर्येण तस्य मुखं पश्यन्तः अतिष्ठन्। महर्षिः क्षणं विरम्य तान् पुनः उक्तवान् - ''प्रियभक्ताः! दीनेषु दरिद्रेषु च भवन्तः भगवन्तं पश्यन्तु। एषः एव अस्माकं धर्मशास्त्राणां सारः''॥

भक्ताः धनिकाः तम् उपदेशं मनसा गृहीत्वा दरिद्राणां दीनानां च सेवायै स्वकीयं जीवनम् अर्पितवन्तः।

शब्दाः

इकारान्तः पुंलिङ्गः हरिशब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा विभक्तिः	हरिः	हरी	हरयः
सम्बोधनप्रथमा विभक्तिः	हे हरे	हे हरी	हे हरयः
द्वितीया विभक्तिः	हरिम्	हरी	हरीन्
तृतीया विभक्तिः	हरिणा	हरिभ्याम्	हरिभिः
चतुर्थी विभक्तिः	हरये	हरिभ्याम्	हरिभ्यः
पञ्चमी विभक्तिः	हरेः	हरिभ्याम्	हरिभ्यः
षष्ठी विभक्तिः	हरेः	हर्योः	हरीणाम्
सप्तमी विभक्तिः	हरौ	हर्योः	हरिषु

एवं कविः, रविः, कपिः, गिरिः इत्यादयः।

उकारान्तः पुंलिङ्गः गुरुशब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा विभक्तिः	गुरुः	गुरू	गुरवः
सम्बोधनप्रथमा विभक्तिः	हे गुरो	हे गुरू	हे गुरवः
द्वितीया विभक्तिः	गुरुम्	गुरू	गुरून्
तृतीया विभक्तिः	गुरुणा	गुरुभ्याम्	गुरुभिः
चतुर्थी विभक्तिः	गुरवे	गुरुभ्याम्	गुरुभ्यः
पञ्चमी विभक्तिः	गुरोः	गुरुभ्याम्	गुरुभ्यः
षष्ठी विभक्तिः	गुरोः	गुर्वोः	गुरूणाम्
सप्तमी विभक्तिः	गुरौ	गुर्वोः	गुरुषु

एवं शम्भुः, शिशुः, विष्णुः, तरुः इत्यादयः।

SCERT TELANGANA

ऋकारान्तः पुंलिङ्गः पितृशब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा विभक्तिः	पिता	पितरौ	पितरः
सम्बोधनप्रथमा विभक्तिः	हे पितः	हे पितरौ	हे पितरः
द्वितीया विभक्तिः	पितरम्	पितरौ	पितॄन्
तृतीया विभक्तिः	पित्रा	पितृभ्याम्	पितृभिः
चतुर्थी विभक्तिः	पित्रे	पितृभ्याम्	पितृभ्यः
पञ्चमी विभक्तिः	पितुः	पितृभ्याम्	पितृभ्यः
षष्ठी विभक्तिः	पितुः	पित्रोः	पितॄणाम्
सप्तमी विभक्तिः	पितरि	पित्रोः	पितृषु

एवं दाता, भ्राता इत्यादयः।

इकारान्तः स्त्रीलिङ्गः मतिशब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा विभक्तिः	मतिः	मती	मतयः
सम्बोधनप्रथमा विभक्तिः	हे मते	हे मती	हे मतयः
द्वितीया विभक्तिः	मतिम्	मती	मतीः
तृतीया विभक्तिः	मत्या	मतिभ्याम्	मतिभिः
चतुर्थी विभक्तिः	मत्यै/मतये	मतिभ्याम्	मतिभ्यः
पञ्चमी विभक्तिः	मत्याः/मतेः	मतिभ्याम्	मतिभ्यः
षष्ठी विभक्तिः	मत्याः/मतेः	मत्योः	मतीनाम्
सप्तमी विभक्तिः	मत्याम्/मतौ	मत्योः	मतिषु

एवं श्रुतिः, कीर्तिः, कृतिः, धृतिः, प्रकृतिः, भक्तिः इत्यादयः।

उकारान्तः स्त्रीलिङ्गः धेनुशब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा विभक्तिः	धेनुः	धेनू	धेनवः
सम्बोधनप्रथमा विभक्तिः	हे धेनो	हे धेनू	हे धेनवः
द्वितीया विभक्तिः	धेनुम्	धेनू	धेनूः
तृतीया विभक्तिः	धेन्वा	धेनुभ्याम्	धेनुभिः
चतुर्थी विभक्तिः	धेन्वै/धेनवे	धेनुभ्याम्	धेनुभ्यः
पञ्चमी विभक्तिः	धेन्वाः/धेनोः	धेनुभ्याम्	धेनुभ्यः
षष्ठी विभक्तिः	धेन्वाः/धेनोः	धेन्वोः	धेनूनाम्
सप्तमी विभक्तिः	धेन्वाम्/धेनौ	धेन्वोः	धेनुषु

एवं तनुः, रेणुः, रज्जुः इत्यादयः।

ऋकारान्तः स्त्रीलिङ्गः मातृशब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा विभक्तिः	माता	मातरौ	मातरः
सम्बोधनप्रथमा विभक्तिः	हे मातः	हे मातरौ	हे मातरः
द्वितीया विभक्तिः	मातरम्	मातरौ	मातॄः
तृतीया विभक्तिः	मात्रा	मातृभ्याम्	मातृभिः
चतुर्थी विभक्तिः	मात्रे	मातृभ्याम्	मातृभ्यः
पञ्चमी विभक्तिः	मातुः	मातृभ्याम्	मातृभ्यः
षष्ठी विभक्तिः	मातुः	मात्रोः	मातॄणाम्
सप्तमी विभक्तिः	मातरि	मात्रोः	मातृषु

एवं याता, ननन्दा, दुहिता इत्यादयः।

SCERT TELANGANA

इकारान्तः नपुंसकलिङ्गः वारिशब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा विभक्तिः	वारि	वारिणी	वारीणि
सम्बोधनप्रथमा विभक्तिः	हे वारे/हे वारि	हे वारिणी	हे वारीणि
द्वितीया विभक्तिः	वारि	वारिणी	वारीणि
तृतीया विभक्तिः	वारिणा	वारिभ्याम्	वारिभिः
चतुर्थी विभक्तिः	वारिणे	वारिभ्याम्	वारिभ्यः
पञ्चमी विभक्तिः	वारिणः	वारिभ्याम्	वारिभ्यः
षष्ठी विभक्तिः	वारिणः	वारिणोः	वारीणाम्
सप्तमी विभक्तिः	वारिणि	वारिणोः	वारिषु

एवं दधि, शुचि इत्यादयः।

★ ★ ★

SCERT TELANGANA

धातवः

दृशिर् - प्रेक्षणे

वर्तमाने लट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	पश्यति	पश्यतः	पश्यन्ति
मध्यमपुरुषः	पश्यसि	पश्यथः	पश्यथ
उत्तमपुरुषः	पश्यामि	पश्यावः	पश्यामः

भविष्यति लृट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	द्रक्ष्यति	द्रक्ष्यतः	द्रक्ष्यन्ति
मध्यमपुरुषः	द्रक्ष्यसि	द्रक्ष्यथः	द्रक्ष्यथ
उत्तमपुरुषः	द्रक्ष्यामि	द्रक्ष्यावः	द्रक्ष्यामः

विध्याशिषोः लोट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	पश्यतु पश्यतात्	पश्यताम्	पश्यन्तु
मध्यमपुरुषः	पश्य पश्यतात्	पश्यतम्	पश्यत
उत्तमपुरुषः	पश्यानि	पश्याव	पश्याम

अनद्यतनभूते लङ्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	अपश्यत्	अपश्यताम्	अपश्यन्
मध्यमपुरुषः	अपश्यः	अपश्यतम्	अपश्यत
उत्तमपुरुषः	अपश्यम्	अपश्याव	अपश्याम

गम्लृ - गतौ

वर्तमाने लट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	गच्छति	गच्छतः	गच्छन्ति
मध्यमपुरुषः	गच्छसि	गच्छथः	गच्छथ
उत्तमपुरुषः	गच्छामि	गच्छावः	गच्छामः

भविष्यति लृट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	गमिष्यति	गमिष्यतः	गमिष्यन्ति
मध्यमपुरुषः	गमिष्यसि	गमिष्यथः	गमिष्यथ
उत्तमपुरुषः	गमिष्यामि	गमिष्यावः	गमिष्यामः

विध्याशिषोः लोट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	गच्छतु गच्छतात्	गच्छताम्	गच्छन्तु
मध्यमपुरुषः	गच्छ गच्छतात्	गच्छतम्	गच्छत
उत्तमपुरुषः	गच्छानि	गच्छाव	गच्छाम

अनद्यतनभूते लङ्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	अगच्छत्	अगच्छताम्	अगच्छन्
मध्यमपुरुषः	अगच्छः	अगच्छतम्	अगच्छत
उत्तमपुरुषः	अगच्छम्	अगच्छाव	अगच्छाम

SCERT TELANGANA

लिख - लेखने

वर्तमाने लट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	लिखति	लिखतः	लिखन्ति
मध्यमपुरुषः	लिखसि	लिखथः	लिखथ
उत्तमपुरुषः	लिखामि	लिखावः	लिखामः

भविष्यति लृट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	लेखिष्यति	लेखिष्यतः	लेखिष्यन्ति
मध्यमपुरुषः	लेखिष्यसि	लेखिष्यथः	लेखिष्यथ
उत्तमपुरुषः	लेखिष्यामि	लेखिष्यावः	लेखिष्यामः

विध्याशिषोः लोट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	लिखतु / लिखतात्	लिखताम्	लिखन्तु
मध्यमपुरुषः	लिख / लिखतात्	लिखतम्	लिखत
उत्तमपुरुषः	लिखानि	लिखाव	लिखाम

अनद्यतनभूते लङ्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	अलिखत्	अलिखताम्	अलिखन्
मध्यमपुरुषः	अलिखः	अलिखतम्	अलिखत
उत्तमपुरुषः	अलिखम्	अलिखाव	अलिखाम

नीञ् - प्रापणे

वर्तमाने लट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	नयति	नयतः	नयन्ति
मध्यमपुरुषः	नयसि	नयथः	नयथ
उत्तमपुरुषः	नयामि	नयावः	नयामः

भविष्यति लृट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	नेष्यति	नेष्यतः	नेष्यन्ति
मध्यमपुरुषः	नेष्यसि	नेष्यथः	नेष्यथ
उत्तमपुरुषः	नेष्यामि	नेष्यावः	नेष्यामः

विध्याशिषोः लोट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	नयतु / नयतात्	नयताम्	नयन्तु
मध्यमपुरुषः	नय / नयतात्	नयतम्	नयत
उत्तमपुरुषः	नयानि	नयाव	नयाम

अनद्यतनभूते लङ्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	अगच्छत्	अगच्छताम्	अगच्छन्
मध्यमपुरुषः	अगच्छः	अगच्छतम्	अगच्छत
उत्तमपुरुषः	अगच्छम्	अगच्छाव	अगच्छाम

SCERT TELANGANA

पा - पाने

वर्तमाने लट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	पिबति	पिबतः	पिबन्ति
मध्यमपुरुषः	पिबसि	पिबथः	पिबथ
उत्तमपुरुषः	पिबामि	पिबावः	पिबामः

भविष्यति लृट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	पास्यति	पास्यतः	पास्यन्ति
मध्यमपुरुषः	पास्यसि	पास्यथः	पास्यथ
उत्तमपुरुषः	पास्यामि	पास्यावः	पास्यामः

विध्याशिषोः लोट्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	पिबतु पिबतात्	पिबताम्	पिबन्तु
मध्यमपुरुषः	पिब पिबतात्	पिबतम्	पिबत
उत्तमपुरुषः	पिबानि	पिबाव	पिबाम

अनद्यतनभूते लङ्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	अपिबत्	अपिबताम्	अपिबन्
मध्यमपुरुषः	अपिबः	अपिबतम्	अपिबत
उत्तमपुरुषः	अपिबम्	अपिबाव	अपिबाम

डु दाञ् - दाने

वनर्तमाने लट्

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
ददाति	दत्तः	ददति
ददासि	दत्थः	दत्थ
ददामि	दद्वः	दद्मः

भविष्यति लृट्

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
दास्यति	दास्यतः	दास्यन्ति
दास्यसि	दास्यथः	दास्यथ
दास्यामि	दास्यावः	दस्यामः

विध्याशिषोः लोट्

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
ददातु दत्तात्	दत्ताम्	ददतु
देहि दत्तात्	दत्तम्	दत्त
ददानि	ददाव	ददाम

अनद्यतनभूते लङ्

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
अददात्	अदत्ताम्	अददुः
अददाः	अदत्तम्	अदत्त
अददाम्	अदद्व	अदद्म

SCERT TELANGANA

पदकोशः

अ

अङ्गीकृत्य - అంగీకరించి

अर्जयित्वा - సంపాదించి

अटन् - తిరుగుతున్నవాడై

अतिकष्टेन - చాలా కష్టపడి

अद्यावधि - ఈ రోజువరకు

अद्वेष्टा - ద్వేషించనివాడు

अर्धदग्धशरीरः - సగం కాలిన శరీరం గలవాడు

अन्धकारजीवने - చీకటినిండిన జీవితంలో

अत्यन्तावश्यकम् - అత్యవసరము

अनागतम् - రానట్టి/రానటువంటి

अनिकेतः - నివాసం లేనివాడు

अनुचितम् - తగనిది

अनुपमम् - పోల్చుటకు వేరొకవస్తువు లేనట్టిది (విశిష్టమైనది)

अनुप्राप्य - సమీపించి

अनुभूतवती - అనుభవించింది

अनुमतानि - అనుమతించబడినవి

अन्यथा - మరొకవిధంగా

अपनीय - తొలగించి

अपहृत्य - దొంగిలించి

अभिज्ञानम् - గుర్తు

अभीष्टानि - కోరికలు

अमर्षः - ద్వేషం

अमेध्यम् - అపవిత్రమైనది

अमृष्यमाणा - సహింపనిదైన

अयोध्याम् - అయోధ్యను

अवकरकण्डोलाः - చెత్తబుట్టలు

अवश्यमेव - తప్పనిసరిగా

अशोकवनिका - అశోకవనం

आ

आक्रम्य - ఆక్రమించుకొని

आर्जितम् - సంపాదించబడిన

आर्तानाम् - దీనులకు

आदाय - తీసుకొని

आधुनिककाले - నేటికాలంలో

आनेतुम् - తెచ్చుటకు

आत्मीयभाषणम् - ఆత్మీయతతో కూడిన మాటలను

आत्मसंरक्षणम् - ఆత్మరక్షణను

आमोदितानि - అంగీకరించబడినవి

आयोजनीयाः - నిర్వహించవలసినవి

आयुर्वेदज्ञाः - ఆయుర్వేదశాస్త్రం తెలిసినవారు

आयुष्मान् भव - ఆయుష్షు కలవాడవు అగు గాక

आरोग्यप्रदः - ఆరోగ్యాన్నిచ్చేది

आरामम् - తోట

आश्वासनम् - ఓదార్పు

आवेदनपत्राणि - దరఖాస్తుపత్రాలను/ దరఖాస్తుపత్రాలు

आवश्यकम् - అవసరము

आहारपदार्थान् - ఆహారపదార్థాలను

इ

इत्थम् - ఇట్లు

इत्यतः - అందువలన

उ

उक्त्वा - చెప్పి

SCERT TELANGANA

उक्तवती	- చెప్పింది
उचितम्	- సరైన
उच्चतरमाध्यमिकविद्यालयः	- ఉచ్చతర మాధ్యమిక (హయ్యర్ సెకండరీ) పాఠశాలా
उच्छिष्टम्	- ఎంగిలి
उदकम्	- నీరు
उद्दीपयाम	- వెలిగిద్దాం
उद्युक्तः	- ప్రయత్నించినవాడు
उपविष्टः	- కూర్చున్నాను/ కూర్చున్నాడు
उन्मत्तः	- పిచ్చివాడు
	ऋ
ऋजुवर्तनम्	- నిజాయితీగా ఉండటం
ऋद्धि	- సమృద్ధి
	ए
एकमासावधिः	- ఒక నెల గడువు
	औ
औषधगुणाः	- ఔషధగుణాలు
औषधरूपेण	- ఔషధరూపంలో
औद्योगीकरणम्	- పారిశ్రామీకరణం/ ఎక్కువగా పరిశ్రమలను స్థాపించుట
	क
कण्टकान्	- ముళ్ళను
कण्ठवेदना	- గొంతునొప్పి
कथम्	- ఎట్లు
कन्दम्	- కాండంలో పిండి పదార్థం కలిగినది
करणीयः	- చేయవలసినది
करतालध्वनिः	- చప్పట్ల శబ్దము
कामरूपधारी	- కోరినవేషం ధరించువాడు
कार्यसमर्थः	- పనిచేయుటలో సమర్థుడు
कारणतः	- కారణం వలన
कालुष्यनिवारणाय	- కాలుష్యాన్ని నివారించడానికి
कुटुम्बभारः	- కుటుంబము యొక్క భారం
कूर्दित्वा	- దూకి
कूर्दितवती	- దూకినది
कृत्वा	- చేసి
कृतघ्नः	- చేసిన మేలు మరచినవాడు
कृषिकार्यम्	- వ్యవసాయం
कोटरम्	- తొర్ర
क्लेशबहुलवीथिका	- ఎన్నో దుఃఖాలతోనున్న మార్గం
क्रीडाङ्गणम्	- ఆటస్థలం
किञ्चित्	- కొంచెము
किञ्चिन्मात्रम्	- కొంతమాత్రం
क्षतगात्रः	- గాయపడిన శరీరం కలవాడు
क्षमी	- క్షమాగుణం గలవాడు
क्षोभयामास	- అల్లకల్లోలపరిచెను
	ग
गच्छन्ती	- వెళ్తూ ఉన్న
गत्वा	- వెళ్ళి
गर्तः	- గొయ్యి/గుంత
गतवती	- వెళ్ళింది
गन्धहारिणी	- సువాసననిచ్చునది
गरुत्मान्	- గరుత్మంతుడు (గ్రద్ద)
गहने	- అడవి యందు

SCERT TELANGANA

गहनारण्ये - భయంకరమైన అడవిలో
गिरिजनसंस्कृतिमूल्यानि - గిరిజనసంస్కృతి విలువలు
गुणोत्तमः - ఉత్తమగుణాలు కలవాడు
गुल्मेषु - పొదల యందు
गृहीत्वा - గ్రహించి
ग्रामान्तरम् - వేరొక గ్రామానికి

घ

घोरारण्ये - ఘోరమైన అరణ్యము నందు

च

चत्वरः - కూడలి
चर्मव्याधयः - చర్మవ్యాధులు
चर्मसाह्वा - సీకాకాయ
चिता - ఎంపిక చేయబడినది
चिरम् - చాలాకాలం

छ

छेदनसमये - తెంపునప్పుడు/ కత్తిరించునపుడు
छायावासम् - నీడకలిగిన ఆవాసమును (వసతిని)

ज

जनकात्मजाम् - సీతాదేవిని (జనకమహారాజు కూతురుని)
जनजीवनाय - ప్రజాజీవనానికై
जनहितम् - జనులకు మేలు
जनसङ्कीर्णाः - బాగా జనంతో నిండిన
जनसंसद् - పల్లె సభ
जलप्रदूषणम् - జలకాలుష్యము
जलस्थानानि - నీటిప్రదేశాలు
जातम् - పుట్టిన/కలిగిన
जीवनशैली - జీవనవిధానం
जीवनाधाराः - బ్రతకటానికి ఆధారాలు
ज्वालितवान् - వెలిగించెను
ज्ञात्वा - తెలుసుకొని

झ

झर्यः - ప్రవాహాలు/ సెలయేళ్ళు

त

तडागम् - నీటికొలను
तत्परः - శ్రద్ధకలిగినవాడు
तर्हि - అయితే
ताडयन् - కొడుతూ
तामसः - తమోగుణం గలవాడు
तादृशम् - అటువంటి
तावन्मात्रम् - అంతమాత్రం
तिन्त्रिणीम् - చింతకాయను
तृप्तिदम् - తృప్తినిచ్చునది
त्यागबुद्ध्या - త్యాగబుద్ధితో
त्वग्वस्त्रधारी - చర్మాన్ని బట్టలుగా ధరించువాడు
त्रिनेत्रधारी - మూడుకళ్ళుగలవాడు
त्रस्तः - దుఃఖపడువాడు

द

दग्ध्वा - కాల్చి
दन्तैर्हीनः - దంతాలు లేనివాడు
दहनसंस्कारः - అంత్యక్రియ
दातव्यम् - ఇవ్వదగినది
दिग्जयम् - దిక్కుల గెలుపును
दिदृक्षुः - చూడాలనే కోరిక

SCERT TELANGANA

दीनालापम् - జాలి కలిగించు మాటలు
दीपम् - దీపమును
देशभावनया - దేశభావనతో
देशान्तरम् - మరో దేశానికి
दृढनिश्चयः - గట్టి నిశ్చయం కలవాడు
दृष्ट्वा - చూసి
द्रवाहारः - ద్రవరూపమైన ఆహారము
द्रुमः - చెట్టు

ध

ध्येयम् - నిశ్చయించుకున్న సంకల్పం
ध्रुवम् - నిశ్చయంగా

न

नयनम् - కన్ను
नारिकेलम् - టెంకాయ
निक्षिप्य - ఉంచి
निर्गच्छद्भिः - వెలువడుచున్నవాటిచే
निर्गत्य - వెళ్ళి
निर्जीवः - జీవం లేనివాడు/లేనిది
नितराम् - మిక్కిలి
निर्ममः - మమకారం లేనివాడు
निर्मातव्यम् - నిర్మించబడాలి
निरहङ्कारः - అహంకారం/పొగరు/ గర్వం లేనివాడు
निवेद्य - నివేదించి
निःशुल्कविद्याम् - రుసుము లేని విద్యను
निस्स्पृहः - కోరిక/ఆసక్తి లేనివాడు
निस्स्वार्थम् - స్వార్థరహితంగా
न्यूनता - లోపము

प

पक्षाभ्याम् (द्वि) - రెక్కలతో
पक्षिराजः - గరుడుడు
पञ्चशकारयुक्ताः - ఐదు'శ'కారాలతో కూడినవి
पठितवान् - చదివాడు
पर्णशाला - గుడిసె
पराजितवान् - ఓడించెను
परिश्रान्तः - అలసినవాడు
पवित्रीकरणे - శుద్ధిచేయుటలో
पवित्रपुष्पा - పవిత్రమైన పువ్వులు కలది
पादरक्षा - చెప్పు
पाथेयार्थम् - దారిలో భోజనానికై
पालकैः - పరిపాలకులచే
पुण्यम् - పుణ్యం
पुरतः - ముందు
पुरीम् - నగరాన్ని
पुरस्कारः - బహుమతి
पूजयित्वा - పూజించి
पूरयित्वा - పూరించి/నింపి
पेयजलम् - త్రాగే నీరు/మంచినీరు
प्रकल्पितम् - కల్పించబడినది
प्रतिदिनम् - ప్రతిరోజు
प्रतिनिवृत्तौ (द्वि) - తిరిగివెళ్ళిరి
प्रतिवर्षम् - ప్రతిసంవత్సరం
प्रदक्षिणम् - ప్రదక్షిణం
प्रभूतम् - ఎక్కువ
प्रमाणितम् - నిర్ధారితమైనది/ నిశ్చయింపబడినది
प्रयतितवती - ప్రయత్నించింది
प्रविश्य - ప్రవేశించి

SCERT TELANGANA

प्रशंस्य - పొగిడి
प्रस्थितः - బయలుదేరినవాడు
प्रस्थापयामास - పంపించెను
प्रसन्नः - సంతుష్టుడు
प्राक् - తూర్పు
प्राङ्गणेषु - పరిసరాలలో
प्राप्य - పొంది

फ

फलान्वितम् - సఫలమైనది/ ఫలవంతమైనది
फेनिलम् - కుంకుడుకాయ

ब

बहुकष्टेन - అతికష్టంతో
बहुदिनेभ्यः - చాలారోజుల నుండి
बहुधा - అన్నివిధాలా
बहुभाषकः - ఎక్కువగా మాట్లాడేవాడు
बुद्धिमती - బుద్ధిమంతురాలు

भ

भगवता - భగవంతునిచే
भगवद्गीता - భగవంతునిచే గానం చేయబడినది
भगवद्गीतायाम् - భగవద్గీతలో
भक्तिमान् - భక్తిపరుడు
भारतीयाः - భారతీయులు
भारवाहनमितम् - మోయగలిగినంత
भूतघ्नी - దుష్టశక్తిని తొలగించేది
भ्रष्टाचारी - చెడ్డ అలవాట్లు కలవాడు
भ्रमन् - తిరుగుతూ

म

मधूकम् - ఇప్పపూవు
मनोहरम् - అందమైన/మనోహరమైన
मय्यर्पितमनोबुद्धिः - నాకర్పించిన మనస్సు, బుద్ధి గలవాడు
मशकाः - దోమలు
मस्तिष्कम् - మెదడు
महात्मानम् - మహాత్ములకు
महाबुद्धिमान् - చాలా బుద్ధిమంతుడు
महाराजसभायाम् - మహారాజుగారి సభలో
मह्यम् - నా కొరకు
मार्गपार्श्वयोः - మార్గమునకు ఇరువైపులా
मार्गस्थः - దారిలో ఉన్నవాడు
मानावमानयोः - గౌరవం, అవమానం ఈ రెండింటికీ
मिलित्वा - కలిసి
मिश्रितम् - కలుపబడినది
मुख्यभूमिकाम् - ముఖ్యపాత్రను
मूलम् - వేరును
मे - నాకు
मेघः - మబ్బు

य

यच्छन् - ఇచ్చుచూ
यदि - ఒక వేళ
यथार्थम् - నిజం
यथाविधि - అనుకున్నవిధంగా
योग्यं स्थानम् - తగిన స్థానమును

र

रक्षितवती - కాపాడింది
राजसः - రజోగుణం గలవాడు
राष्ट्रियपुरस्कारः - జాతీయపురస్కారం
रिक्तभाण्डम् - ఖాళీపాత్ర
रोगनिरोधकशक्तिः - రోగం రాకుండా ఆపే శక్తి

SCERT TELANGANA

ल

लङ्काम् - లంకను
लवणार्णम् - ఉప్పునీటి సముద్రమును
लक्ष्यमेव - లక్ష్యమే
लोकसेवनम् - ప్రజాసేవ/ లోకానికి చేయు సేవ

व

वक्तृत्वस्पर्धा - ఉపన్యాస పోటీ
वचनानुसारम् - మాటను బట్టి
वञ्चयित्वा - మోసగించి
वटवृक्षः - మఱ్ఱి చెట్టు
वार्ताहरः - విలేఖరి
वानरर्षभ! - ఓ వానరశ్రేష్ఠుడా!
वने - అరణ్యంలో
वरप्रदम् - వరమిచ్చునది
वस्तुविनिमयेन - వస్తుమార్పిడిచే
वस्त्रप्रक्षालनार्थम् - బట్టలు ఉతుకుటకు
विगतकल्मषम् - పోయిన మాలిన్యం కలవానిని/కలదానిని
विचित्रप्रश्नस्य - వింతప్రశ్నకు
विचित्रस्वभावा - వింతస్వభావము కలది
वित्तम् - ధనము/ధనమును
विद्यानिलयम् - చదువుకు నెలవును
विद्यास्वाम्यम् - విద్యాహక్కు
विद्याहीनः - చదువుకోనివాడు
विधातारम् - బ్రహ్మను
विनापि - లేకున్నను
विनोदार्थम् - వినోదం కొరకు
विपुलम् - విస్తృతమైన
विरलाः - తక్కువగా నున్నవి
विश्वपावनी - ప్రపంచాన్ని పవిత్రీకరించేది
विश्वज्ञानम् - ప్రపంచజ్ఞానం
विशुद्धया - స్వచ్ఛమైన మనసుతో
विस्मयः - ఆశ్చర్యం
व्रीडा - సిగ్గు
वृक्षाग्रम् - చెట్టు పైభాగము
वृक्षाग्रवासी - చెట్టుపై నివసించేది
वोढुम् - మోయుటకు
व्यायामशाला - వ్యాయామం చేయు ప్రదేశం

श

शतकिलोपरिमितम् - వందకిలోలు కలది
शतयोजनविस्तीर्णम् - వందయోజనాల వైశాల్యము కలది
शापग्रस्तः - శాపం పొందినవాడు
शिलाभक्षी - రాళ్ళను మింగునది
शुद्धीकरणम् - శుద్ధి చేయుట
शौचसाधनरूपेण - శుభ్రపరచుసాధనంగా
श्रमखिन्नानाम् - శ్రమించుటచే దుఃఖపడువారి యొక్క
श्रुत्वा - విని
श्रुतवती - విన్నది
श्रद्धया - శ్రద్ధతో

स

संरोप्य - చక్కగా నాటి
संस्थाप्य - స్థాపించి
संसेव्य - సేవించి
सङ्गणकम् - కంప్యూటర్ నుండి

SCERT TELANGANA

सङ्गविवर्जितः - ఎక్కువ అనుబంధం లేనివాడు
सङ्गृह्य - సంగ్రహించి
समताम् - సమత్వమును
समयस्फूर्त्या - సమయస్ఫూర్తితో
समवस्त्रम् - యూనిఫాం
सम्बोधनम् - పిలుచుట
सम्मानिताः - సన్మానింపబడినవారు
सम्माननम् - సత్కారము
समाराधनम् - ఆరాధించుట/ పూజించుట
समासाद्य - సమీపించి/చేరి
सर्वकारः - ప్రభుత్వం
सर्वरोगनिवारिणी - అనేక రోగాలను పోగొట్టునది
सत्वरं - త్వరగా
सम्पाद्य - సంపాదించి
सम्भाव्य - భావించి
सम्प्रहृष्टः - మిక్కిలి సంతోషించినవాడు
साधयामः - సాధిద్దాం
साक्षीभूत्वा - సాక్షిగా ఉండి
सार्थकम् - అర్థవంతమైనది
सात्त्विकः - సత్త్వగుణం కలవాడు
सार्वकालिकम् - అన్నికాలాలకు సంబంధించిన దానిని
साहाय्यम् - సహాయం
सिक्ता - తడుపబడినది
सिद्धयोगी - సిద్ధులు గల యోగి

★ ★ ★

सीमन्तिनीषु - స్త్రీలలో
सुखदुःखे - సుఖదుఃఖాలు
सुखप्रीतिविवर्धनाः - సుఖాన్ని ఇష్టాన్ని పెంచునవి
सुखमयम् - సుఖంతో నిండినది
सुहृदः - మిత్రుని యొక్క/ మంచివాని యొక్క
सुहृद्वृतः - మిత్రులతో కలిసి ఉన్నవాడు
सूर्यातपः - సూర్యుని వేడి/ఎండ
सेतुम् - వంతెనను
स्निग्धाः - స్వచ్ఛమైనవి
स्थिरमतिः - స్థిరమైన బుద్ధికలవాడు
स्वीकृत्य - స్వీకరించి
स्वल्पाघातैः - చిన్నగాయాలతో
स्वार्जितम् - సొంతంగా సంపాదించిన
स्वपराजयम् - తన ఓటమిని
स्वाम्यम् - హక్కు
स्वाम्यरक्षणम् - హక్కుని రక్షించుట
स्वास्थ्यसंरक्षणम् - ఆరోగ్యాన్ని కాపాడుకోవడం
स्वास्थ्यवृद्धिः - ఆరోగ్యాభివృద్ధి

ह

हत्वा - చంపి
हसित्वा - నవ్వి
हस्तलम्बनम् - చేయూత
हृदि - హృదయము నందు

SCERT TELANGANA

क्रियापदकोशः

अ

अकारयत् - చేయించెను
अर्चयति स्म - పూజించుచుండేవాడు
अर्चयाम - పూజిద్దాం
अदात् - ఇచ్చెను
अपतन् - పడిరి/పడినవి
अवोचत् - పలికెను

आ

आगच्छतु - రా!
आगच्छेत् - రావలసి ఉన్నాడు/ఉన్నది
आगच्छम् - వచ్చాను
आदिशत् - ఆదేశించెను
आनेष्यति - తెస్తాడు/తెస్తుంది
आनेष्यावः(द्वि)- తెచ్చుకుందాం (ఇద్దరు)
आरोपयाम - నాటుదాం
आस्ताम् (द्वि) - ఉండిరి (ఇద్దరు)

उ

उत्खनाम - ఏరివేద్దాం
उद्विजते - ఉద్వేగము పొందుచున్నాడు
उद्घोषयन्ति - ప్రకటిస్తున్నారు
उद्दीपयाम - ప్రోత్సహిద్దాం
उन्नयाम - పైకి తీసుకొని వద్దాం
उपविशतु - కూర్చో
उपलभ्यते - లభిస్తున్నది
उपागच्छत् - చేరవచ్చెను/చెంతకువచ్చెను
उपाविशत् - కూర్చొనెను

क

कथयतु - చెప్పుము
कल्पयति - కల్పిస్తున్నది
कुर्मः - చేస్తున్నాం
कुर्वन्ति - చేస్తున్నారు
क्षिपन्तु - విసిరి కొట్టండి
क्षोभयामास - అల్లకల్లోలం చేసెను

ज

जानन्तु - తెలుసుకోండి/
తెలుసుకోగలరు
जानीमः - తెలుసుకొంటున్నాం

द

ददर्श - చూసెను
ददातु - ఇవ్వు
दशन्ति - కాటువేస్తున్నవి
दर्शयति - చూపుచున్నది/చున్నాడు
दर्शयामास - చూపించెను
दृष्टा - చూడబడినది

त

तिष्ठ - ఉండు
तिष्ठतु - ఉండుము
त्यजतु - వదిలెయ్యి

न

निर्णेष्यन्ति - నిర్ణయించగలరు
निर्मातव्यम् - నిర్మించవలసినది
निरगच्छत् - వెళ్ళిపోయెను
निवारयति - నివారిస్తున్నది/నివారిస్తున్నాడు
निवेदयिष्यामि - విన్నవించుకోగలను/
తెలియజేయగలను
निर्वर्तयन्ति - నిర్వర్తిస్తున్నారు

SCERT TELANGANA

	म	
मिश्रयन्ति	-	కలుపుచున్నారు
	व	
वितरन्ति	-	పంచుచున్నారు
विदधाति	-	చేస్తున్నాడు
विवेश	-	ప్రవేశించెను
विन्दति	-	పొందుచున్నాడు/చున్నది
	न	
नीयते	-	తీసుకువెళ్ళబడుచున్నది
नेष्यामः	-	తీసుకువెళ్దాం
नेष्यावः(द्वि)	-	తీసుకొని వెళ్తాము (ఇద్దరు)
न्यवेदयत्	-	నివేదించెను
	प	
पर्यपीडयत्	-	మళ్ళీ మళ్ళీ పీడించెను
पश्यति	-	చూస్తున్నది/చూస్తున్నాడు
पातयाम	-	పడవేద్దాం
पातयामः	-	పడేస్తున్నాం
पुप्लुवे	-	దాటెను
पृच्छतु	-	అడుగు
प्रतिनिवृत्तौ(द्वि)	-	తిరిగివెళ్ళారు (ఇద్దరు)
प्रतिवसति स्म	-	నివసించుచుండెను
प्रददाति	-	ఇస్తున్నాడు/ఇస్తున్నది
प्रदीयन्ते	-	ఇవ్వబడుచున్నవి
प्रविशावः (द्वि)	-	ప్రవేశిస్తున్నాం (ఇద్దరం)
प्रस्थितः	-	ప్రయాణమై వెళ్ళిన
प्रयामः	-	వెళ్తున్నాం
प्रस्थापयामास	-	పంపించెను
प्रार्थयत्	-	ప్రార్థించెను
प्रापयति	-	పొందుచున్నది/చున్నాడు
प्राप्नुयामः	-	పొందుచున్నాం
प्राप्नुमः	-	పొందుతాం
प्राविशत्	-	ప్రవేశించెను
प्राप्नोत्	-	పొందెను
प्राप्नोति	-	పొందుచున్నాడు/చున్నది
प्रैषयत्	-	పంపించెను
	ब	
बभौ	-	ఉండెను
बुद्ध्यते	-	తోచుచున్నది
बोधयति	-	బోధిస్తున్నది/చున్నాడు
	भ	
भवतु	-	అగుగాక!
भवेत्	-	అగుగాక!
	म	
मर्दयामास	-	మర్దించి చంపెను
	य	
याचिष्यन्ते	-	అడుగగలరు
याम	-	వెళదాం
	ल	
लुनामि	-	త్రుంచుచున్నాడు/చున్నది
	श	
श्रावयति	-	వినిపిస్తున్నాను
शृणोतु	-	వినుము
	स	
संश्रुणु	-	చక్కగా విను
समर्पयाम	-	సమర్పిద్దాం
साधयाम	-	సాధిద్దాం
स्थापयाम	-	స్థాపిద్దాం

★ ★ ★